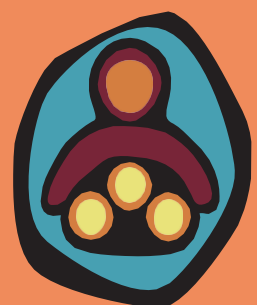

Inunnut innarluutilinnut najugaqarfissatut neqeroorutini atugassarititaasut nalinginnaasut

Sofie Emma Rubin
Sonja Sørensen
Else Jensen
Ivalu Olsen
Steven Arnfjord
Bonnie Jensen
Kamilla Nørtoft

Inunnut innarlutilinnut najugaqarfissatut neqeroorutini atugassarititaasut nalinginnaasut

Sofie Emma Rubin, Sonja Sørensen, Else Jensen,
Ivalu Olsen, Steven Arnfjord, Bonnie Jensen, Kamilla Nørtoft

Kalaallisuunngortitsisoq: Else Jensen

Suliamik nalilersuisoq: Sigurd Lauridsen

Copyright © 2023
Statens Institut for Folkesundhed, SDU

Issuaaneq, tassunga ilanngullugit takussutissianik aamma tabelinik, pisinnaavoq issuaaffigineqartup erseqqissumik nalunaarneratigut.

Elektroniskimik saqqummersitaq: ISBN 978-87-7899-630-5

Statens Institut for Folkesundhed
Studivestryæde 6
1455 København K
www.sdu.dk/sif

Nalunaarusiaq uani aaneqarsinnaavoq www.sdu/sif

Siulequt

Inuit annertuumik innarluutilit ukiut qulikkuutaat arlaqanngitsut matuma siorna Kalaallit Nunaanniit Danmarkiliartinneqartarput, tassani innarluutilinnut angerlarsimaffinni najugaqassallutik. Taamaalilluni inunnut innarluutilinnut najugaqarfissatut neqeroorutit Kalaallit Nunaanni nutaajukannerput.

Meeqqanut, Inuusuttunut Ilaqutariinnullu Naalackersuisoqarfiup suliakkiineratigut 2022-p naajartorerani suliassaqarfiup iluani suliambut attuumassuteqanngitsunit misissuinerit aallartinneqarput, najugaqarfissatut neqeroorutini atugassarititaasut nalinginnaasut, kinguaassiuutinut tunngasut aamma kinguaassiuutitigut innarliinissamik aamma kannguttaatsuliorfiginninnissamik pitsaaliuineq, aamma najugaqarfissatut neqeroorutini najugaqartut isiginninnerat sammivigalugit.

Nalunaarusiaq una inunnut innarluutilinnut najugaqarfissatut neqeroorutini atugassarititaasunut nalinginnaasunut tunngavoq, aamma ilaatigut najugaqartut inuunerisa naleqassusiat, sulinermi naleqartitat, qanigisaasunik suleqateqarneq aamma najugaqarfiit timitamikkut avatangiisii pillugit aqutsisut aamma sulisut isiginninninnerannik paasisaqarfiulluni. Misissuinerup, nalunaarusiamut tunngaviusup, takutippaa, najugaqarfissatut neqeroorutini assigiinngitsuni atugassarititaasut assigiinngitsuusut, aamma taamaalilluni najugaqartut namminerminnut pingaarutilimmik ulluinnarni inuneqarnissaannut periarfissatigut assigiinngissuteqartoqarluni.

”Inunnut innarluutilinnut najugaqarfissatut neqeroorutini atugassarititaasut nalinginnaasut” Innuttaasut Peqqissusiannik Ilisimatusarfimmit aamma Ilisimatusarfimmi Issittumi Atugarissaarneq pillugu Ilisimatusarfimmit saqqummiussinnaagatsigu tulluusimaarutigivarput. Nalunaarusiaq inassuteqaatinik arlalinnik, suliassaqarfiit suut suliaraqfigeqqinneqarsinnaanerannik, aamma najugaqarfissatut neqeroorutini najugaqartut inuunerisa naleqassusiisa qaffassarnissaat siunertaralugu suna sammivigalugu suliqartoqarsinnaanersoq, taamalu nuna tamakkerlugu najugaqarfissatut neqeroorutini atugassarititaasut assigiissarnerullugit.

Misissuinermut tapertaasunut tamanut qjanaq.

Atuarluarina,

Christina Viskum Larsen
Ilisimatusartunut aqutsisoq,
Innuttaasut Peqqissusiannik Ilisimatusarfik

Steven Arnfjord
Centerimi aqutsisoq,
Ilisimatusarfimmi Issittumi Atugarissaarneq pillugu
Ilisimatusarfik

Imarisai

Inerniliussanik eqikkaaneq.....	3
1 Aallaqqaasiut	5
Kalaallit Nunaanni inunnut innarluutilinnut tunngasutigut inatsisit.....	6
Inunnut innarluutilinnut najugaqarfissatut neqeroorutit aamma suliffeqarnissamik neqeroorutit	6
Periuseq	7
2 Inuunerup naleqassusia	9
Ataatsimut isigalugu.....	9
Nerisassat.....	10
Namineq aalajangiinnaassuseqarneq.....	10
Perorsaanikkut periuseq aamma sunniivigeqatigiineq.....	13
3 Sammisassat	15
Suut pisinnaappat? Aamma qanoq iliortoqartarpa?.....	15
Sammisassatut pilersaarutit	16
4 Sulisut	19
Ilinniarsimanerup qaffasissusia aamma ilinniarsimasut amerlassusiat	19
Sulisussarsiniartarneq.....	20
Attaveqatigiinneq aamma ilisimasanik ingerlatitseqqittarneq.....	20
5 Qanigisaasunik suleqateqarneq	23
Qanoq aamma qaqugukkut.....	23
Peqataatitsinissamik kissaatit	24
6 Najugaqarfissatut neqeroorutit timitamikkut avatangiisii.....	26
Najugaqarfiup qanoq misigisimanarnera.....	26
Najugaqarfiup iluata pisatsersorneqarnera.....	27
7 Kommuni najugaqarfissatut neqeroorutai	28
Sulisut ilinniagaqarnerat aamma ilinniartinneqartarnerat.....	29
Najugaqartut inuunerisa naleqassusiat	29
Sammisaqartitsisarnerit	30
Qanigisaasunik suleqateqarneq.....	31
Inassuteqaatit	32
Najoqqutat.....	35

Inerniliussanik eqikkaaneq

Siunertaq aamma periuseq

Nalunaarusiami matumani siunertarineqartoq tassaavoq, inunnt innarluutilinnut najugaqarfissatut neqeroorutini atugassarititaasunik nalinginnaasunik ilisimasaqalersitsinissaq. Namminersorlutik Oqartussat aamma nunami tamarmi kommunit tallimaasut ulloq unnuarlu najugaqarfissatut neqeroorutaanni aqutsisut aamma sulisut 29-t naapeqatigiinnikkut, oqarasuaatikkut imaluunniit e-mailikkut apersuinernut peqataapput. Paasissutissat apersuinernit pisut ulloq unnuarlu najugaqarfissatut neqeroorutini arfineq-marlunni pulaarluni malinnaaffiginninnernit paasissutissanik ilaneqarput. Missuinermi qitiutinneqartut tassaapput inuunerup naleqassusia, sammisassaqartitsisarnerit, sulisut, qanigisaasunik suleqateqarneq aamma najugaqarfissatut neqeroorutit timitamikkut avatangiisii. Nalunaarusiaq inassuteqaatinik arlalinnik ilaqarpoq.

Inuunerup naleqassusia

Aqutsisut aamma sulisut apersorneqartut tamarmik ineqartut inuunerisa naleqassusiannut suut pingaaruteqarnersut, aamma inuuneq pitsaasoq qanoq nassataqartarnersoq pillugu isummaminnik oqaasertaliipput. Naligiimmik pissusilersorfigineqarneq, ataatsimoorfimmu peqataasutut misigisimaneq, aamma qanoq ittuunermik akuerineqarnissaq ineqartut inuunerisa naleqassusiannut pingaarutilimmik pissutaasut pingaarnertut eqqaaneqarput. Tamatuma saniatigut toqqissisimaneq, aalajangersimasunik periuseqarneq kiisalu najoruminartumik avatangiiseqarneq aamma eqqaaneqarput. Najugaqartut ilaqtutaminnt aamma qanigisaminnt allanut, tamanna najugaqartunit kissaatiginartinneqarpat, attaveqarnissaat aamma pingaaruteqartorujussuuvoq. Suut nerineqassanersut sumiiffiit ilaanni najugaqartut aalajangeqqataasarput, aamma sumiiffinni allani nerisassatut pilersaarutit sulisunit imaluunniit igasutut sulisorineqartumit aalajangerneqartarlutik. Kalaalimerngit, ukiup qanoq ilinera apeqqutaatillugu suunissaannik aalajangerneqartartut, sumiiffinni arlalinni nerisassatut pilersaarutinit ilanngunneqartarput. Najugaqartut pisut ilaanni annertuumik aalajangeeqataasarnerat assigiinngitsunik assersuutissaqarpoq: nammineq kaasarfiuummiussatut aningaasaatinik nakkutilliineq, najugaqartut kajumissaarinerisigut sammisassaqartitsinernik aallartitsineq, aamma sumiiffimmi peqatigiiffilerinermut nammineq peqataaneq. Najugaqartut annikinnerusumik aalajangeeqataaffigisinnaasaannut assersuutissat tassaapput: oqarasuaatinik angallattakkanik atuinermt malittarisassat, internettimik atuisinnaanerup killeqarnera aamma najugaqarfissatut neqeroorummi ineqatissamik toqqaanissaq. Sulisut sulinerminni naleqartitaat najugaqartunut ilakkuminartuunissamut, akisussaaffimmik tigusinissamut, sulinermi avatangiisinik pitsaasunik pilersitsinissamut aamma najugaqartut ineriartornerannik, aamma inuiaqatigiinnut akuunissaannik tapersersuinissamut tunngassuteqarput.

Sammissassaqartitsisarnerit

Sammissassaqartitsisarnerit, paasissutissani katersorneqartuni taaneqartut siammasipput, aallarluni angalaarnerniit illuaqqamut angalaarnernut, nallukattanik pinnguarnernut aamma ineeqqani ilu-arsaassinernut tunngasuullutik. Najugaqartut sumiiffinni amerlasuuni sannavimmik atuisarput, tassani assigiinngitsutigut pinngorartitsisinnaanertik periarfissaqarfigisarlugu. Sammissassat allat tassasinnaapput fitness, nalunnguarneq, maluginiutit atorlugit sammisaqartarfik aamma filmeriarneq. Sammissassaqartitsinerit pilersaarutaareersinnaallutillu pilersaarutaariinngitsuusinnaapput, kisianni sammissassaqartitsinerit amerlanerit pilersaarutaareerneq ajorput. Sumiiffinni arlalinni sulisunik amigaateqarneq, imaluunniit ornitassap iserfigisinnaanissaannut periarfissat amigaataanerat pissutigalugit najugaqarfik qimallugu sammissassaqartitsisarnerit killeqarsinnaapput.

Sulisut

Sulisut ilinniagaasa qaffasissusiat sumiiffimmiit sumiiffimmut assigiingitsorujussuuvoq, kisianni ataatsimut isigalugu sulisut affaat, imaluunniit affaat sinnerlugit ilinniagaqarsimanngitsuupput. Ilinniarsimasut isumaginninnermi siunnersortitut, isumaginninnermi assistentitut, isumaginninnermi ikiortitut, peqqinnissakkut assistentitut imaluunniit perorsaasutut ilinniagaqarsimasuupput, aamma amerlasuutigut aqutsisutut atorfimi inissisimasarlutik. Ilinniagaqarsimanngitsut sumiiffiit ilaanni killilersuutitut isiginagit isumalluutitut isigineqarput, najugaqartunik sullissinnermi iluaqutaasumik taakku allanik piginnaasaqarsinnaammata. Sulisut taakku ilaatigut tassaapput sanasut, aalisartut aamma piniartut. Najugaqarfissatut neqeroorutini tamani sulisussarsiniartarneq unammilligassaqarfiuvoq, aamma pingaartumik perorsaasutut imaluunniit isumaginninnikkut suliaasaqarfiup iluani ilinniagaqarsimasunik. Sulisut ataatsimiittarneri aalajangersimasut, kiisalu sulilersunut nutaanut tamanut aalajangersimasumik periuseqarneq apersuinerni tamani taaneqarput, aamma perorsaanermtut tunngasutigut sammisaqartarneq sumiiffinni arlalinni atuutilersinneqarsimavoq, piffissami tassani pisunut tunngasut assigiingitsut sammineqartarlutik. Ilinniartitaanikkut, ilinniaqqinnikkut aamma pikkorissartitsisarnikkut suliaasaqarfiup iluani ineriartornissaq sumiiffinni arlalinni salliutinneqarpoq.

Qanigisaasunik suleqateqarneq

Najugaqartut qanigisaasunik suleqateqartoqarnerisooq, imaluunniit suleqateqartoqannginnerisooq aamma suleqatigiittoqarsimappat tamanna qanoq pisarnerisooq assigiingitsorujussuuvoq. Aperseorneqartut amerlanerpaartaasa oqaluttuarivaat, qanigisaasunik suleqateqarneq annertunngitsooq, imaluunniit qanigisaasut ikittuinnaat peqataatinneqarnissaminnik kissaateqartartut. Ataatsimulli isigalugu qanigisaasut ilaquuttamik najugaqarfissatut neqeroorummi najugaqarnerminni inuunerannut eqeersimaarnerullutillu peqataanerunissaat kissaatigineqarpoq. Najugaqartut qanigisaminnut attaveqarnissartik ilaatigut kissaatigineq ajorpaat.

Najugaqarfissatut neqeroorutit timitamikkut avatangiisii

Najugaqarfissatut neqeroorutit timitamikkut avatangiisii assigiingitsorujussupput. Paaqqutarinniffiit ilaat nutaanik illutaqarlutillu 2023-mi paaqqutarinniffimmi atugarissaarfiusumi atorneqartussatut naatsorsuutigineqartunik nutaalianik atortoqartut, paaqqutarinniffiit allat illuni pisoqqani, ullutsinnut naleqqutinngitsuni aamma naleqqutinngitsuni inissisimapput. Aqutsisut ilaat oqaluttuarput, nutaamik sanaartortoqarnissaa pilersaarutaasooq. Sumiiffiit ilaanni najugaqarfissatut neqeroorutit timitamikkut avatangiisii ima ajortissimatigipput, illut siunertarineqartoq malillugu atorneqarnerat aamma qanoq atorneqarsinnaanerit killeqartorujssuulluni. Illut pisoqaaneritut imaluunniit nutaajuneritut atassuteqanngitsumik najugaqarfissatut neqeroorutit angerlarsimaffippalaassusiat allanngorartorujussuuvoq. Tamanna pingaartumik najugaqartut ineeraanni takuneqarsinnaavoq, najugaqarfissatut neqeroorutit ilaanni inummut namminermtut tunngasutut pisatsersorneqarsimallutik, aamma inuup tassani ineqartup qanoq issusianik ersersitsillutik, najugaqarfissatut neqeroorutit ilaanni ineqqat annerusumik inummut namminermtut tunngasutut isikkoqaratilluunniit killilimmik pisatsersorneqarsimallutik.

1 Aallaqqaasiut¹

Nunarsuaq tamakkerlugu inuit innarluutillit 650 millionit missaannik amerlassuseqartut, (*Handicap. Status.*, 2012), aamma taakkunannga 54 millionit missaanniittut nunat inoqqaavineersuusut naats-orsuutigineqarpoq (Velarde, 2015). Sumiiffinni amerlasuuni inuit innarluutillit, inuttut tunngaviusu-
mik pisinnaatitaaffii eqqortinneqaratik inuit ikiorneqarnissamik pisariaqartitsinerpaat akornanniittar-
put (*Handicap. Status.*, 2012). Kalaallit Nunaanni inuit innarluutillit aamma isiginngitsuusaarneqar-
lutik ikinnerussuteqarlutik inissisimasuupput (Arnford et al., 2020). Inuit assigiinngitsunik innar-
luutillit Danmarkimut nuunneqartarnerat siusinnerusukkut nalinginnaasuunikuuvoq, taperser-
sorneqarnissaq aamma ikiorneqarnissaq eqqortoq piniarlugu, taakku tapersersorneqarnissamik
pisariaqartitatik Kalaallit Nunaanni pisinnaanngimmatigit (Knigge & S., 2008). Taamaalilluni inuit
innarluutillit inuiaqatigiinni takussallugit nalinginnaasuallaarnikuunngilaq. Tamanna ukiuni qulik-
kuutaani kingullerni allanngorpoq, inuit innarluutillit arlaqarnerusut Kalaallit Nunaanniiginnarnissa-
minnik periarfissaqarlutik (Arnford et al., 2020).

2018-imiit 2019-imut Kalaallit Nunaanni innuttaasut katillugit 1.132-t annertuumik innarluutillit ikior-
serneqartarnerat pillugu Inatsisartut peqqussutaat malillugu ikiorneqarput. Taakkunannga 62,46%-
it (n=707) angutaapput, aamma 37,54%-it (n=425) arnaallutik (Naalakkersuisut., 2020). Inuiaqatigi-
innut nalinginnaasunut sanilliullugu innuttaasut annertuumik innarluutillit nalunaarsorneqarsima-
sut ukioqatigiiaani 0-imiit 17-inik ukiullit akornanni ikinnerpaajupput, aamma ukioqatigiiaani 18-
iniit 30-nik ukiullit akornanni amerlanerpaajullutik. 70-it sinnerlugit ukiulinni innuttaasut annertuumik in-
narluutillit nalunaarsorneqarsimasut ikittuinnaapput, tamannalu inuit annertuumik innarluutillit iki-
orserneqartarnerat pillugu inatsisartut peqqussutaat malillugu ikiorneqarsinnaasut taamaallaat sor-
aarnerussutisiaqalernissamat ukiorititaasut tikillugit ukiulinnut tunngassuteqarneranik pissuteqar-
poq (Naalakkersuisut., 2020).

Kalaallit Nunanni inuit innarluutillit pillugit allaaserisat amerlanngillat (Arnford et al., 2020). Nalu-
naarusiat ilaat ataaseq, Kalaallit Nunaanni inunnut innarluutilinnut atugassarititaasunut tunngasoq,
Tiliup (Innarluutillit illersuisoqarfiata) Kommune Kujallermi 2019-imi paasisassarsiorluni angala-
neranit tunngaveqarpoq. Nalunaarusiami inernilunneqarpoq inuit innarluutillit pisinnaatitaaffii
aamma inatsisit pillugit ilisimasaqarneq amigartorujussuusoq, aamma amerlasuut pissutsini *”inui-
aqatigiinni atugarissaartuni akuerineqarsinnaanngitsunik”* atugaqarlutik inuusut. Nalunaarusiami
ilimagineqarpoq, pissutsinut taakkununnga assingusut nunap sinnerani atuuttuusut. Assigiinngit-
sorpasuartigit unammilligassaqarpoq, aamma taamaalilluni aaqjissuusaanikkut, soorlu atortu-
lersuutigit, tikikkuminassutsikkut aamma suliassaqarfiup iluani oqartussaqaarfiit assigiinngitsut
akornanni suleqatigiinnissamik ajornartorsiuteqarnernut, timitatigit avatangiisinut tunngasutigit
soorlu illunut aamma atortulersuutitut naleqqutinngitsunut, kiisalu inunnut tunngasutigit pissutsi-
nut, soorlu sullinneqartussatut siunnerfigineqartut pisariaqartitaannik sullissisussanik aamma ma-
tussusiisussanik eqqortumik piginnaasalinnik sulisussarsiniartarnermut tunngasunik (Tilioq, 2019).

¹ Misissuineq una inunnut innarluutilinnut najugaqarfissatut neqeroorutini najugaqartunut kinguaassiuutitut tunngasutigit pissutsinik
aamma pisinnaatitaaffinnik misissuinermit ataqatigiissillugu suliaavoq. Taamaattumik aallaqqaasiutitut immikkoortoq una kinguaassi-
uutitut tunngasutigit nalunaarusiami (Nørtoft et al. 2023a), aamma inunnut innarluutilinnut najugaqarfissatut neqeroorutit najugaqartut
isaanni isigalugit nalunaarusiami (Nørtoft et al. 2023b) aallaqqaasiutit assigingajalluinnarpai.

Kalaallit Nunaanni inunnut innarluutilinnut tunngasutigut inatsisit

Inuit innarluutilit pillugit isumaqatigiissut Kalaallit Nunaata 2012-imi ilannguffigivaa (Naalakkersuisut 2022). Innarluutilit illersuisoqarfiat 2017-imi pilersinneqarpoq (Naalakkersuisut 2017), aamma Inuit innarluutilit tapersorsorneqarnissaannut Inatsisartut inatsisaat nr. 13, 12. juni 2019-imeersoq 2019-imi akuersissutigineqarpoq, ilaatigut makku siunertarineqarlutik: *"innarluuteqarnerup malitsigisaanik ajornartorsiutit pillugit inuit innarluutilit siunnersorneqarnissamik tapersorsorneqarnissamillu neqeroorfigineqarnissaannik qulakkeerinniffigineqarnissaat"* aamma *"inuit innarluutilit inuiaqatigiinni naligiimmik periarfissaqarnissaasa aammalu innarluuteqarneq pissutigalugu assigiinngisitsinerup akerlilernerneqarnissaa, tamatumuunalu sapinngisamik inuiaqatigiinni tamakkiisumik sunniuteqartumillu peqataanissaasa akuunissaasalu qulakkeerneqarnissaa"* (Naalakkersuisut, 2019). Inuit innarluutilit pillugit isumaqatigiissut naapertorlugu inuit innarluutilit tassaapput: *"Inuit timikkut, tarnikkut, silassorissutsikkut imaluunniit malugisaqarsinnaanikkut ataavartumik piginnaasakillisisimasut, aporfiillu assigiinngitsut sunniivigeqatigiinnerisigut allat assigalugit inuiaqatigiinni tamakkiisumik sunniuteqartumillu peqataanissaminnut akornuserneqartut"* (Handicap. Status., 2012).

Kalaallit Nunaata isorartussusia, aamma angallannikkut pissutsit arlalitsigut inunnut innarluutilinnut immikkut unammilligassaqaalersitsippot, aamma pisortani aaqqissuussaanaikkut unammilligassat inunnut innarluutilinnut tunngatillugu isumaqatigiissutip naammassinissaanut ajornakusulersitsivoq.

Inunnut innarluutilinnut najugaqarfissatut neqeroorutit aamma suliffeqarnissamik neqeroorutit

Kalaallit Nunaanni inunnut innarluutilinnut ulloq unnuarlu najugaqarfissatut neqeroorutit, Namminersorlutik Oqartussanit pigineqartut, katillugit arfineq-marluupput. Taakku Nuummi, Paamiuni, Sisimiuni, Maniitsumi, Ilulissani aamma Qaqortumi inissisimapput. Tamatuma saniatigut ulloq unnuarlu paaqqutarinniffiit pingasut meeqqanut aamma inuusuttunut innarluutilinnut Tasiilami, Uummammani aamma Nuummi immikkoortortaqaqarput. Ulloq unnuarlu najugaqarfissat neqeroorutit aamma immikkoortortaqaqarfiit assigiinngitsut taakku sullinneqartussatut siunnerfigineqartunut assigiinngitsunut saaffiginnittuupput – assersuutigalugu meeqqanut aamma inuusuttunut annertuumik innarluutilinnut, ADHD-ertunut aamma autisemut tunngasutigut innarluutilinnut, inuusuttunut aamma utoqqarnut skezofrenip iluani innarluuteqartutut nalilernerqarsimasunut, il.il. Nuna tamakkerlugu ulloq unnuarlu najugaqarfissatut neqeroorutini arfineq-marlunni taakkunani, immikkoortortaqaqarfiit ilanngullugit, 2022-mi 142-nut inissaqarpoq, taakkunannga 125-t atorineqarlutik (Naalakkersuisut, 2023).

Sullinneqartussatut siunnerfigineqartut, aamma taakku unammilligassat, perorsaanikkut periutsit aamma sammisassaqaqartitsisarnerit ilaalu ilanngullugit, pillugit najugaqarfissatut neqerooruteqarfiit Naalakkersuisunut ukiut tamaasa nalunaarusiamik tunniussaqaqartartussaapput. Ukiumoortumik nalunaarusiap kingulliup 2022-meersup uppersarpaa, meeqqanut aamma inuusuttunut ulloq unnuarlu paaqqutarinniffinni, aamma inunnut innarluutilinnut ulloq unnuarlu najugaqarfissatut neqeroorutini sulisunik ilinniagaqarsimasunik amigaateqarnermut tunngatillugu unammilligassaqaqartoq. Tamatuma saniatigut najugaqarfimmuut inissinneqarnermut pissutaasup pingaernerup saniatigut najugaqartut arlallit pissusilersuutimikkut aamma tarnikkut inooqataanikkullu ajornartorsiuteqartuupput. Kommunit aamma ulloq unnuarlu angerlarsimaffiit aamma ulloq unnuarlu najugaqarfissatut neqeroorutit paaqqutarinniffiit akornanni attaveqatigiinnikkut aamma suleqatigiinnikkut annertuumik unammilligassaqaqarpoq (Naalakkersuisut, 2023). Nalunaarusiami kingullermi uppersarneqartoq alla tassaavoq, pissaanermik/nukersornermik atuneq pillugu ulloq unnuarlu najugaqarfissatut neqeroorutit arlallit nalunaarutiginninneq ajortut, aamma angajoqqaat ulloq unnuarlu paaqqutarinniffimmi meerallit amerlasuutigut tamatuminnnga paasissutissinneqarneq ajortut, aammalu taamaalillutik pissaanermik/nukersornermik atuisimaneq pillugu maalaaruteqarnissaminnik

periarfissaqarneq ajorlutik (Naalakkersuisut, 2023).

Inunnut innarluutilinnut najugaqarfissatut neqeroorutit assigiinngitsut allat piupput, tamarmik kom-muninit neqeroorutaallutik. **Najugaqatigiiffiit** tassaapput inunnut, ullup unnuallu ingerlanerani pif-fissap ilaani perorsaanikkut aamma suliassatigut killilimmik tapersersorneqarlutik, ulluinnarni nam-mineersinnaasunut najugaqarfissiat. Najugaqatigiiffiit najugaqartut namminneq najugaattut isigi-neqarput, aamma najugaqartut ulluinnarni suliassanut namminneq suliarinissaannut piginnaasa-minnik aamma pisinnaassutsiminnik ineriartortitsinissaannut periarfissaqartitsillutik. Najugaqartut inunnut innarluutilinnut namminneq angerlarsimaffimminni najugaqartunut ikiuinissamik neqerooru-tit asserluinnangajaannik ikiorneqartarput. **Najugaqatigiiffiit illersugaasut** tassaapput inunnut ulloq unnuarlu paaqqutarineqarnissamik aamma tapersersorneqarnissamik pisariaqartitsisunut na-jugaqarfissiat. Inuit innarluutillit ikinnerpaamik marluk najugaqatigiiffimmik taamaattumik pisariaqar-titsippata kommunalbestyrelse najugaqatigiiffimmik illersugaasumik pilersitsissaaq. **Ulluunerani ornittagaq** tassaavoq ulluunerani ornitassatut neqeroorut, atuisut sammisassanut ineriartorfi-usunut aamma peqqissaanertalinnut peqataanissaannik periarfissaqartitsisussaaq. **Suliffik/sanna-vik illersugaasoq** tassaavoq, inunnut innarluutilinnut ilinniartitaanikkut imaluunniit suliffeqarnikkut neqeroorfigineqarsinnaanngitsunut sammisassaqartitsinermut neqeroorut. Amerlasuutigut sulianik tuniniagassanik sanaartortoqartarpoq, aamma inuup innarluutillip sannavimmi sulineranut nalu-naaqtup akunneri atorneqartut malillugit kommuni sammisaqarnermut akissarsiaqartitsissaaq (Isumginninnermut Aqutsisoqarfik).

Nalunaarusiaq una inunnut innarluutilinnut taakkununga ulloq unnuarlu najugaqarfissatut neqer-oorutini, Namminersorlutik Oqartussat pigisaanni, atugassariitaasunut pingaarnertut tunngas-suteqarpoq. Inuit taakku amerlasuut sannavinni illersugaasuni sulisarput.²

Periuseq³

Nalunaarusiaq una inuit innarluutillit Kalaallit Nunaat tamakkerlugu najugaqarfiini suliaqarnermi paasissutissanit pissarsiarineqartunit tunngaveqarput. Paasissutissat Ilulissani, Sisimiuni, Maniit-sumi, Nuummi, Paamiuni, Tasiilami aamma Uummannami najugaqarfissatut neqeroorutini, Nammi-nersorlutik Oqartussanit pigineqartuni, aqutsisunik qulingiluanik aamma sulisunik 15-inik najoq-qutaqarluni apersuinermit, kiisalu najugaqarfissatut neqeroorutini arfineq-marlunni malinnaaffigin-ninnernit tunngaveqarput. Aqutsisoq ataaseq aamma sulisoq ataaseq e-maili aqutugalugu apeqqutit assinginut akissuteqarput, najugaqarfimmut nammineerluni takkunnissaq periarfis-saqarsimangimmat⁴. Tamatuma saniatigut kommunimi sulisut tallimat – kommuninit tamanit ata-aseq – oqarasuaatikkut/onlinekkut apersuinermit peqataapput, kommunip najugaqarfissatut neqeroorutaani pissutsit oqaluttuarineqarlutik.

²Nalunaarusiami taaguutit "najugaqarfissatut neqeroorut/botilbud", "najugaqarfik/bosted" aamma "paaqqutarinniffik/institution" taarse-raallugit atorpavut, oqaatsit allangorartillugit atorullugit. Taaguutit atukavut uagut tungitsinninngaanniit assigiinngitsunut immik-koortiteriniarnermik tunngaveqanngillat.

³Misissuineq una inunnut innarluutilinnut najugaqarfissatut neqeroorutini najugaqartunut kinguaassiuutinut tunngasutigut pissutsinik aamma pisinnaatitaaffinnik misissuinermit ataqatigiissillugu suliaavoq. Taamaattumik periuseq pillugu immikkoortoq una kinguaasiuti-nut tunngasutigut nalunaarusiami (Nørtoft et al. 2023) periuseq pillugu immikkoortoq assigingajalluinnarpaa.

⁴Ilisimatusartut marloriarlutik, 2023-mi marsimi aamma maajimi, Qaortuliariaraluarput, kisianni tamanna silamik pissuteqartumik pisin-naajunnaarsinneqarpoq, taamaalluni angalanerit unitsinneqartariaqarsimallutik. Juunimi pisinnaanersoq misissorneqarpoq, kisianni piffissami tassani angallannikkut periarfissaqarsimangilaq. Piffissap misissuiffiusussap iluani Uummannaliarnissaq pisinnaasimangi-laq. Najugaqarfissatut neqeroorutit pineqartut marluk taakku apersuinermit najoqqutamik nassinneqarput, aamma apeqqutit allak-katigut akissuteqarfiginissaannut peqatiserineqarlutik. Uummannamit akissuteqartoqarpoq.

Apersorneqartup nammineq toqqaanera malillugu apersuinerit danskisut imaluunniit kalaallisut ingerlanneqarput. Apersuinerit ataasiakkaat danskisut ingerlanneqarput, apersuinerup nalaani kalaallisuunngortillugit nutserneqarlutik.

Najugaqarfinni assigiinngitsuni aqutsisut sulisunik apersorneqartussanik peqataasussarsiornermut peqataapput. Apersuinerit peqataaneq kajumissutsimik tunngaveqarpoq, aamma aqutsisut sulisullu apersorneqartut tamarmik apeqqutit qanoq ittut apeqqutigineqassanersut, aamma akissutit qanoq atorneqassanersut pillugit nassuiaanneqarlutik. Peqataasut tamarmik peqataanissaminut akuersinermut atsiorput.

	Naapillugit	Oqara-suaat/video	E-maili	Katillugit
Najugaqarfinni aqutsisut	8		1	9
Najugaqarfinni sulisut	14		1	15
Kommunimi sulisut		5		5
Katillugit	22	5	2	29

Apersorneqartunut, immikkoortunut assigiinngitsunut pingasunut taakkununga, apersuinerit najoqqutat allanngortillugit atorneqarput. Apeqqutit pingaarnertut sammineqartunut mak-kununga tunngassuteqarput:

- Inuunerup naleqassusia, naleqartitat aamma sammisassaqartitsisarnertit
- Sulisunut tunngasut, soorlu ilinniagaq, piginnaasaqarfiit, ilisimasanik ingerlatitseqqittarneq aamma sulisussarniartarneq
- Qanigisaasunik suleqateqarneq
- Najugaqarfiit timitamikkut avatangiissii

Apersuinerit tamarmik allaganngortinneqarput, aamma kalaallisut apersuinerit danskisuumut nutserneqarlutik. Apersuinerit tamarmik tamatuma kingorna sammisakkaarlugit koderneqarput.

Issuaanerit nalunaarusiami atorneqartut sapinngisamik atuaruminarsarlugit aqqissuunneqarput, ilutigitillugulu apersorneqartup aalajangersimasup apersuinerup nalaani qanoq oqaatiginne-riaaseqarneranik ersersitsilluni.

Nalunaarusiami apersuinerit paasissutissat najugaqarfissatut neqeroorutiniit pulaakkatsinnit arfi-neq-marlunnit malinnaaffiginninnermit paasissutissanik ilaneqarput. Malinnaaffiginninnerit ilisima-tusartunit, najugaqarfissatut neqeroorutini ullaq arlalinni, ullup ingerlanerani piffissani assigiinngitsuni, najuuttunit ingerlanneqarput. Najugaqartut aamma sulisut akornanni sunniivigeqatigiinneq, aamma najugaqarfiit timitamikkut avatangiisi, aamma najugaqarfiup iluata inissitsiterneqarnera ki-isalu najugaqarfiup qanoq misigisimanarnera ilisimatusartunit maluginiarneqarput.

Kapitalit siullit tallimat Namminersorlutik Oqartussat najugaqarfissatut neqeroorutaannit paasissu-tissanit tunngaveqarput. Kapitali kingulleq kommunit najugaqarfissatut neqeroorutaannut tunnga-voq.

2 Inuunerup naleqassusia

Ataatsimut isigalugu

Sulisut aperineqarput, najugaqartut inuunerisa naleqassusianut suna pingaartutut isigineraat, aamma najugaqartut namminerminnut inuuneq pitsaasoq suunersoq pillugu oqaloqatigisarneraat. Najugaqartut pisariaqartitaasa takusinnaanissaasa pingaaruteqassusiat, aamma tamanna aallaavigalugu iliuuseqarnissaq, kiisalu najugaqartumut pitsaasumik atassuteqarnissaq, taamaaliornikkullu oqaloqatigiilluarsinnaallunilu peqatigiilluarsinnaanissaq sulisut ilaannit pineqarpoq. Allat oqaluttuarivaat, aasaq qanillileraangat, aamma ukioq sivisuutut misigisimanarsimagaangat pingaartumik najugaqartut nunaqarfanni peroriartorsimasut illoqarfik qimakkusullugu, soorlu aallaarsimaarusullutik oqaluuserilertaraat malugisaritsik. Misiginikuusimasamik ilaannik, meeraanerminnit eqqaamasa-minnik misigisaqaqqinnissaat aamma najugaqartut inuunerisa naleqassusiannut pingaaruteqartuusut oqaatigineqarpoq. Sulisup ataatsip qitiutillugu eqqartorpa, najugaqartut tamatigut toq-qissisimanermik misigisimassasut, aamma assersuutigalugu najugaqartoq noqartuussagaluarpat tamatigut sulisut ikiuunnissaminnut piareersimallutik qanittumiittut malugisinnaasassagaat. Pinngortitami pisuttuarterneq najugaqartunit amerlasuunit nuannarineqartorujussuusooq arlaleriarluni oqaatigineqarpoq. Aqutsisup ataatsip oqaatigivaa, atugarissaarneq aamma ataatsimoorneq najugaqartut inuunerisa naleqassusiannut pingaaruteqaluinnartuusut:

Soorunami siullertut inummut pingaarutilik tassaasovoq atugarissaarluni sumiiffimmiinnissaq. Ataasiakkaat eqqarsaatigalugit aamma naligalugit taamaaliortoqassaaq. Inuit ataasiakkaat pisariaqartitaat aallaavigivagut, ilutigitillugulu najugaqarfimmi aamma inuiaqatigiinni ataatsimoornermut peqataanissaat sulissutigalugu.

Pissutsit allat, apersuinerni oqaatigineqartut tassaapput, innarluuteqaraluarluni naligisutut pissusilersorfigineqarnissaq, najugaqarfissatut neqeroorutip najoruminartuullunilu angerlarsimaffippalaartumik avatangiiseqarnissaa, ulluinnarni aalajangersimasumik periuseqarnissaq, ataatsimoorfimmut ilaasutut misigisimanissaq, nammineq isummamik oqaatiginnissinnaallunilu tusaaneqarnissaq, avatangiiserisanit akuerineqarnermik ilisimanninnissaq, aamma ilaqtannut qanittumik atassuteqarnissaq, tassunga ilanngullugu akuttunngitsumik attaveqateqartarnissaq.

Ilaqtannut attaveqartarnissarpiaq najugaqartut inuunerisa naleqassusiannut pingaaruteqartorujussuusooq sulisoq ataaseq oqaluttuarpoq:

Ilaquttaminnut qanittumik atassuteqartut – najugaqartummi pillugit taakkununng qaninnerusumik qanoq suleqateqarnissarput aamma aalluttorujussuuarput. Aamma malugineqarsinnaavoq, ilaquttaminnut akuttunngitsumik attaveqartartut ajunnginnerusut.

Ataatsimut isigalugu najugaqartut inuunerisa naleqassusiannut tunngatillugu sulisut eqqarsaatersuutigisartakkaminnik aamma eqqarsaatiminnik amerlasuunik, aamma najugaqartut inuunerisa pitsaasuunera suunersoq pillugu qanoq isumaqarnerminnik oqaatigisaqarput. Eqqarsaatersuutigneqartartut aamma eqqarsaatigineqartartut akuersaartumik eqqarsartaaseqarnermik annertuumik takutitsipput, innarluuteqarneq sallertut eqqarsaatiginnikkaluarlugu kisianni tamanna

akuersaarlugulu pitsaanerpaamik suliaqarfiginiarlugu najugaqartunut annertuumik innarluutilinnut, tarnikkut nappaateqartutut allatulluunniit pissutsit massakkut atuuttut akuersaartumik pissuseqarfigineqarlutik. Najugaqartut ulluinnarni inuunerat, inunnut amerlanerpaanut ulluinnarni inuunerup nassatarisai tamaasa ilanngullugit, sapinngisamik nalinginnaanerpaamik ingerlanissaa sulisunit anguniarneqartarpoq – nerisassiornermut ikiunneq, eqqiaaneq, atisanik errorsineq, ulluinnarni aalajangersimasunik suliaqartarpoq, il.il.

Nerisassat

Kalaallit Nunaanni innuttaasunut amerlanerpaanut *kalaalimerngit* kulturimut pingaarutilimmik ilaapput, aamma taamaalilluni inuunerup naleqassusianut pingaaruteqarlutik. Apersuilluni misissuinermit sulisut sumiiffimmi pineqartumi nerisassanut tunngasorpiaq pillugu apeqquteqarfigineqarput – tassunga ilanngullugu najugaqartut nerisassioqataasarnersut, aamma nerisassat sorliit piumanerusarneraat.

Nerisassat sorliit nerisassiarineqassanersut najugaqartut sunniuteqaqataasarnersut, nerisassioqataasarnersut, kiisalu nerisassat sorliit piumanerusarneraat assigiinngitsorujussuuvoq. Sumiiffiit ilaanni eqqaaneqarpoq, najugaqartut kalaalimertorusunnerusartut, aamma najugaqarfiissatut neqeroorut ukiup qanoq ilinera malillugu soorlu tuttuq neqaanik, eqalunnik, saarullinnik, puisip neqaanik il.il. pisiniarsarisartoq. Sumiiffimmi ataatsimi najugaqartut unnukkut sutortoqassanersuq paasereerpoq ajorpaat. Aqutsisoq oqaluttuarpoq, taamaaliorunik taava najugaqartut ilaat nerisassatik mamarinagit aalajangerartut – pingaartumik kalaaliminiugaangata. Nerisassalli nerrivimmuot sassaalluutigineqarnissaat sioqqullugu sutornissap najugaqartunit ilisimaneqannginnera ajornartorsiutaanngitsuq sulisunit oqaatigineqarpoq. Nalliuttuni, assersuutigalugu najugaqartup inuuissiornerani, pineqartoq nerisassanut tunngatillugu immikkut kissaateqarnerisut aperineqarsinnaasartoq sulisut arlallit oqaatigivaat. Aqutsisoq ataaseq oqaluttuarpoq, suut nerineqarnissaannik pilersaarut tamakkerlugu najugaqartunit aalajangerneqartallissappat nerisarisartakkat assigiiaarpallaalissasut, aamma najugaqartut akuutippallaarnagit suut nerineqarnissaannik pilersaarutit suliarineqarpat sulisunut tamanna ajornannginnerusut.

Nerisassiornermut aamma ataatsimoorluni nereqatigiinnermut tunngatillugu najugaqartut sumiiffiit ilaanni aalajangersimasunik suliassaqartarput. Taakkunanani suut nerineqarnissaannik aalajangiinnernut najugaqartut peqataasarput, aamma nerriviliornermut, torersaanermut il.il. peqataasarlutik. Sumiiffinni allani najugaqartut ikiunneq ajorput, tamanna illup iluani pisussaaffiummat, kisianni pi-umagunik isiginnaarlutillu ikiuussinnaapput. Arlallit oqaatigivaat, ulluinnarni ingerlariaatsit takutinissaannut titartakkat oqaatsinik imaluunniit isummamik takutitsisut (piktogramit) atornerartut, aamma assersuutigalugu nerinissamut piffissat takutinissaannut, najugaqartut ilaat kaannertik aqussinnaanagu aamma neriinnavilersinnaasarmata.

Nammineq aalajangiinnaassuseqarneq

Inuunerup naleqassusianut tunngatillugu pingaarutilik alla tassaavoq, aamma inuit innarluutillit pisinnaatitaaffii pillugit FN-ip isumaqatigiissutaani eqqaaneqartoq, inuup nalinginnaasumik ataqqinassusia, imminut aalajangiinnaassusia, tassunga ilanngullu nammineq aalajangikkaminik toqqaasinnaatitaanera aamma inunnik allanik isumalluuteqannginnissaa ataqqineqassasut (United Nations, 2012).

Misissuinerup matuma takutippaa, sulisut isumaqartut, sumiiffiit ilaanni pingaarnertut tunngavissat aamma najoqqutassat iluanni najugaqartut namminneq aalajangiisinnaassuseqarlualutillu imminnut oqartussaassuseqarlualtuusut. Tamatumunnga sulisumit ataatsimit assersuusiortoqarpoq, oqaluttuarineqarluni kaasarfimmioqartitsisarlutik, najugaqartut qaammatit tamaasa aningaasanik aalajangersimasunik amerlassusilinnik tunineqartarlutik, aammalu aningaasat namminneq atorususat minnut atorsinnaallugit. Najugaqartut, assersuutigalugu atisanik piserusuttut kortimik aallertarput, aamma – piomagunik – sulisumit pisiniarfimmut ilagineqarlutillu siunnersorneqarsinnaallutik. Najugaqartut sannavimmi illersugaasumi, imaluunniit assersuutigalugu iffiorfimmi sulinerminni akissarsiaqartinneqartarput. Aningaasat amerlassusiat aamma najugaqartunut tamanut assigiippoq. Najugaqartut aningaasaatiminnut namminneq aalajangiisinnaassuseqarnissaat inatsisitigut (§ 48) aalajangigaavoq. Sulisoq ataaseq oqaluttuarpoq, najugaqartut nammineq angerlarsimaffigisami najugaqarnissaminnut naleqquttutut nalilerneqarpata, aamma piareersimasutut misigisimasimappata, taakku tapersersorneqarlutillu ikiorneqarlualussasut, ilutigitillugulu nammineq angerlarsimaffigisami pisariaqartinneqartoq malillugu ikiorneqassallutik.

Najugaqartut inuunerat, suut angorusunneraat, kiisalu pitsaasumik qanoq ineriartorsinnaanerit pillugit oqaloqatigiittarnerit pingaarutilittut sulisunit arlalinnit eqqaaneqarput. Pisut ilaanni oqaloqatigiinnerit taakku najugaqartut peqatigalugit persuarsiuutaanngitsumik oqaloqatigiissutigineqartarput, najugaqartut sunik oqaluuserisaqarnersut, aamma sammisat suut ulluinnarni oqaluuserisarneraat sulisunit eqqumaffiginiarneqartarlutik. Assersuutigalugu sulisoq ataaseq oqaluttuarpoq, najugaqartoq ataaseq peerartaarusulluni, aamma siunissami meerartaarusulluni oqaaseqarsimasoq. Sulisup allap oqaluttuarivaa, najugaqartoq ataaseq illoqarfiliakkajuttuusoq, aamma inunnik assigiinnigitsunik kinguaassiuutitigut atoqateqartarluni, tassungalu atatillugu illersuuteqarnani kinguaassiuutitigut atoqateqarnermi peqqinnissaq oqaluuserissallugu aamma oqaasertalissallugu pingaaruteqartuusoq, aamma pineqartoq nappaateqalersimappat tamatuma katsorsarneqarnissaa pingaaruteqartuusoq. Najugaqarfissatut neqeroorummi allami najugaqartut inuunerat aamma ineriartornerat pillugu oqaloqatiginnittarnerit pisarput. Tassani sulisut, imaluunniit immikkoortotami aqutsisut najugaqartumik oqaloqateqartarput, taakku peqatigiillutik suliassaqarfiit assigiinnigitsut qulit, najugaqartut eqqarsartaatsimikkut aamma timimikkut qanoq issusiannut tunngasut 'recovery stjernen', inuup allanngoriartorfimmi pisumi sumi inissisimaneranut tunngatillugu takunninnissamut ikiuutaasinnaasoq atorlugu, aamma pineqartoq uuttuutini aalajangersimasuni sutigut suliaqaqqittariaqarnersoq, imaluunniit tapersersorneqartariaqarnersoq, nalilersueqatigiittarlutik.

Naak sulisut akissuttaasa ilimanarsisikkaluaraat namminneq isumaqarlutik najugaqartut ulluinnarni inuunerminnut namminneq aalajangeeqataasinnaassusiat qaffasissuusoq, oqimaaqatigiissitsinisap nassaarinissaa sulisunut tunngassuteqarpoq, illuatungaani najugaqartut namminneq inuttut kiffaanngissuseqarnissaat, aamma namminneq imminnut aalajangiisinnaassuseqarnissaat ataqqillugu, ilutigitillugulu najugaqartut paarineqarnerannut tapertaasumik naleqquttunik killiliisinnaallutik. Najugaqartut oqarasuaatinik angallattakkanik atuinerat, aamma tassunga tunngatillugu malittarisassat suunersut sulisut arlallit oqaluttuarivaat. Oqarasuaatinik angallattakkanik atuinerat malittarisassanut najugaqartut ukiui apeqqaapput – najugaqartut 18-it sinnerlugit ukioqaraangata oqarasuaatitik angallattakkat qanoq atortarneraat pillugu sulisut ilisimasaqannginnerusarput, kisianni najugaqartoq 18-it inorlugit ukioqaraangat, najugaqartoq innassagaangat oqarasuaatip angallattakkap batteriia peertarisik, aqaguanilu ullaakkut tunniuteqqittarisik sulisoq ataaseq oqaluttuarpoq. Sulisoq taanna oqaluttuarpoq, paaqqutarinniffimmi najugaqartut sininniassammata, aamma unnuami oqarasuaatitik angallattakkat nassannginniassammatigit internettimut attavik nal. 21.30 qaminneqartartoq.

Sulisut arlallit oqaluttuarput, sulisut imaluunniit najugaqatit assiiniq najugaqartut internettikkut saqqummiusseqqusaanngitsut, aamma nittartakkatigut inuit attaveqatigiittarfii atorlugit sulisut pillugit oqaluuserinneqqusaanngitsut:

Najugaqartut ilaasa immaqa sulisut imaluunniit pissutsit iluarivallaanngilaat, taava nittartakkatigut inuit attaveqaqatigiittarfii aqutigalugit saqqummiuttarpaat. Tamanna pitsaasuunngilaq. Tamanna initoorujussuunikuuvoq. Kisianni tassa nittartakkatigut inuit attaveqaqatigiittarfii massakkut inituallaanngillat. Aallaqqaataani ajornartorsiutaaneruvoq. Maannakkut inissikkiartuaarpoq.

Naak hashimik pujortarnissaq inerteqqutaagaluartoq sumiiffimmi ataatsimi sulisoq ataaseq oqaluttuarpoq, sumiiffimmi suliffigisamini najugaqartoq ataaseq kisimi hashimik pujortarneq ajortoq, aamma najugaqartut arlallit pinngitsuuisinnaanngitsut. Sulisup erseqqissarpaa, najugaqartut hashimit sunnersimaneqaraangamik iniminniittussaasut, najugaqartunut allanut akornusersueqqunagit. Sulisup oqaluttuarivaa, imminnut nakorsaasersorniarlutik hashimik pujortartartut.

Sumiiffinni amerlasuuni sulisut pingaarnertut najugaqarfissatut neqeroorummi ullup ingerlanerani susoqassanersoq aalajangertarpaat. Najugaqartut amerlasuut ulluunerani sannavimmi illersugaasumi sulisarput, aamma najugaqarfissatut neqeroorutini arlalinni najugaqartut ataasiakkaat ulluni aalajangersimasuni angerlarsimaffimmi suliaqartinneqartarput (hjemmedageqartinneqartarput), soorlu namminneq ineeqqaminnik torersaaqataallutik. Taamaattumik ulluunerani sammisartakkat amerlasuut ulloq unnuarlu najugaqarfissatut neqeroorutip avataani ingerlanneqartarput. Sumiiffiit ilaanni sulisut annertuumik illersuisuupput, aamma najugaqartut misigisassanut assigiinngitsunut illersorniarlutigit, isumaqaramik allannguinerit aamma pulaartoqarneq najugaqartut taakku sapissagaat. Sulisut aamma aqutsisut aalajangertarpaat, najugaqarfissatut neqeroorutini najugaqartut soorliit sumi najugaqassanersut.

Sulinermi naleqartitat

Aqutsisut aamma sulisut ulloq unnuarlu najugaqarfissatut neqeroorummi pineqartumi sulinermi sulisutut naleqartitat suut pingaaruteqartutut isumaqarfigineraat pillugu aperineqarput. Akissutit ilaat aalajangersimalluinnartuupput, allat siammasinnerullutillu nalinginnaasuunerullutik. Sulisoq ataaseq oqaluttuarpoq, najugaqartut ilorrisimaarnerat, ullup ingerlanerani qanoq issimanerat, aamma immikkut arlaannik oqaatigisaqarsimanersut ulloq unnuarlu nalunaarsuiffitsigut malittarisinnaallugu pingaaruteqartuusooq. Allap ulloq unnuarlu najugaqarfissatut neqeroorummi malittarisassanut aamma skemanut tunngatillugu naleqartitani, aamma taakku malinnissaat namminerminut pingaaruteqartuusooq oqaluttuarivai.

Pingajuata naleqartitani, ilaatigut inunnik isiginnittaaseq, inunntut innarluutilinnut isiginninneq taakkartorlugit, aamma nammineq inunntut innarluutilinnut isiginnittaatsimi piffissap ingerlanerani allanngorsimaneq nassuiarpai:

Aap (qupperaavoq), aajuku, inunnik isiginnittaaseq, naleqartitat pingaarutillit suuppat, inunnik innarluutilinnik isiginninneq. Inuit inuttut nalinginnaasutut isigisariaqarpavut, aamma innarluuteqaraluarpata. Aamma inunnik allanik ataqqinninnitta assinganik ataqqissavagut. Aallaqqaammut uanga aamma isiginnittaasitoqaq malillugu isiginikuuakka: "Innarluutillit susinnaanngillat, unammilligassat", kisianni tamanna peernikuara, massakkullu nukittuffii isiginiarnerullugit.

Naleqartitat allat sulisunit taaneqartut tassaapput, najugaqartunut ilakkuminartuunissaq, ineriartorneranni aamma inuiaqatigiinnut akuunissaannik tapersersuinissaq, sulisutut akisussaaffimmik tigusinissaq, najugaqartunut atassuteqarnermik pilersitsinissaq, aamma sulinikkut avatangiisip pitsaasup pilersinnissaanut tamarmik ikiuunnissaat:

Paaqqutarinniffimmi naleqartitaq tassaavooq, najugaqartut inuit nalinginnaasut assigalugit ineriartortissagivut. Najugaqartut ineriartorsinnaassapput, taamalu inuiaqatigiinnut ilaallutik. Inuiaqatigiinnut ilaanissaat pillugu ilitsersuutissavagut.

Najugaqartut pisariaqartitaasa aamma piginnaasaasa aallaaviginissaat. Ataasiakkaat aallaavigineqartarput, aamma soorunami pineqartup nammineq naammasisaqarsinnaassusia aallaavigalugu nammineertinnissaat, aamma tapersertoriaqarlunilu ikiorneqarnissaminik pisariaqartitsippat tassaanngaanniit tapersersorlugulu ikiorlugu.

Najugaqartut saaffissaqarnissaat, kiisalu najugaqartut kajumissaarnissaannut piareersimanissaq, taakku, aamma tunniusimaneq. Assersuutigalugu najugaqartumit saaffigineqaraanni kiinneraartariaqarpoq, aamma najugaqartut pingaarutilittut isigalugit.

Sulisut aalaakkaasuuniissaasa pingaaruteqassusiat arlalinnit eqqaaneqarpoq, aamma najugaqarfissatut neqeroorutini amerlasuuni ulluinnarni sulinermi ulluinnarni ileqqut aamma sungiusimasat nalilittut isigalugit suliarineqartarput. Sulisup ataatsip sulisut ineqartunut pingaarnerpaatut isumasuisuunerat erseqqissarpaa:

Najugartunut pitsaanerpaamik iliornissaq, aamma ineriartornissamut periarfissanik pitsaanerpaanik tuninissaat siunertaralugu suliarortariaqarpoq, uagut (sulisutut, aaqq.) najugaqarfissatut neqeroorummi (-tini, aaqq.) pingaarnertut isumassuisorilernikuummatigut.

Perorsaanikkut periuseq aamma sunniivigeqatigineq

Sulisut apersorneqartut perorsaanermit tunngasutigut qanoq isumaliutiginninnerat assigiinngit-sorujussuuvooq. Aqutsisut aamma sulisut sumiiffiit ilaanni pisuni aalajangersimasuni qanoq iliorner-tik, aamma sooq taama iliornertik, kiisalu perorsaanikkut periutsiminni pingaarnertut suut pe-rorsaanikkut atortussat, tunngavissat aamma sammisassat pingaaruteqarnersut eqqumaffigi-sorujussuaat. Sumiiffinni allani aqutsisut imaluunniit sulisut tamakkuninnga isumaliutiginninnermin-rik taasaqanngillat, taarsiullugu ulluinnaat sapinngisamik akornuteqanngitsumik ingerlanneqarnis-saat pingaarnerutillugu.

Najugaqarfissatut neqeroorummi ataatsimi aqutsisoq ataaseq oqaluttuarpoq, najugaqartut eqqissi-viillortinneqaratik eqqissimatinneqassasut. Taassumali oqaatigivaa, eqqissimajuarneq tamanna sulinermit pikkunaallisaataasinnaasoq. Eqqissimanissap, aamma sumilluunniit eqqissiviillornissa-mik pinngitsoortitsiniarnerup aallunneqarnera najugaqarfissatut neqeroorummi malinnaaffiginnin-nermi ilaatigut takuneqarsinnaavooq:

Najugaqartut sammisaqassagaangamik tamarmik immikkut inimi allamiissapput. Najugaqartoq ataaseq piffissap ilaani nipituuliorluni nikuippoq, videokkut isiginnaarut aserornikoq ornillugu. Ineqartoq uangalu inimi, isersimaartarfimmit ungasiartumi, kisimiippugut, kisianni nipiliorneq sulisup tusaava, tuaviinnarlu takkutipallalluni nassuiaavoq videokkut isiginnaarut sivirusmik aseroq-qanikuusoq, kisianni taarsiullugu najugaqartoq YouTubemik aamma TV-mik isiginnaassasoq. Sulisup najugaqartoq nerrivimmu uterteqqippaa, qinnuigalugulu sammisani (sapangaaqqanik nuisineq) ingerlateqqissagaa. Erseqqilluinnarpoq sulisoq eqqumaffiginnittoq, erngerlunilu takkulluni – nipimit naatsorsuutiginnisamit aggertinneqarluni.

Najugaqarfissatut neqeroorummi ataatsimi perorsaariaatsikkut anguniagaq "naleqqussarnissamut pingaarutilittut" nassuiarneqarpoq, najugaqartut piginnaasaat allanngutsaaliorneqassallutik, kisianni najugaqartut piginnaasaqarfiginnisaminnik piumaffigineqassanatik. Najugaqarfissatut neqeroorummi allami sulisup ataatsip oqaatigivaa, paaqqutarinniffimmi perorsaanikkut periaaseq piffissap ingerlanerani allanngorsimasoq. Taamaalilluni siusinnerusukku perorsaanikkut qanganisarpaluttumik periuseqartoqarsimavoq, oqaatigineqartoq malillugu najugaqartoq iliunngikkaangat kinguneqartitsisoqartarnikuulluni. Akuersaartumik perorsaariaaseqarneq ullumikkut atorneqarneruvoq, inuit ataasiakkaat pisariaqartitaat aallaavigineqarlutik, aamma pingaarnertut najugaqartut inuttut naligalugit pineqartarlutik. Sulisoq naapertorlugu periaaseq taanna aporaattarnerit ikinnerulernerannik kinguneqarpoq, aamma najugaqartut inuunerisa naleqassusiannut pitsaanerusumik sunniteqarluni. Aqutsisoq ataaseq oqaluttuarpoq, pinngortitaq najugaqartuutiminnut katsorsaataasoq, taamaattumillu najugaqarfissatut neqeroorummi pineqartumi najugaqartut ukioq kaajallallugu pinngortitaliarsinnaasarnissaat, eqqissinerlu najugaqarfissatut neqeroorummi najugaqartut tamakerlutik angerlarsimaneranni susoqarfiusorujussuullunilu nipiliorfiusumi misigisassaanngitsoq misigissagaat aallunneqartorujussuavoq.

3 Sammisassat

Suut pisinnaappat? Aamma qanoq iliortoqartarpa?

Sulisut aperineqarput, najugaqartut sunik sammisaqarnissaminnut periarfissaqarnersut, aamma namminneq tamatumunnga sunniuteqaqataasarnersut. Sammisassaqaqtitsisarnerit siammasipput, aallaruni angalaarnerniit aamma illuaqqamut angalaarnernut, nallukattarnermut aamma ineqqamik iluarsaassinernut tunngassuteqarlutik. Sulisut arlallit oqaluttuarput, sammisassaqaqtitsinernut najugaqartut sunniuteqartorujussuusartut, aamma sulisut siunnersuuteqarsinnaasut, kisianni najugaqartut aalajangiisuusartut. Sumiiffinni amerlanerpaani najugaqartut ullut tamaasa, imaluunniit saapatip akunneranut arlaleriarlutik sannavimmi illersugaasumiittarput, taakkunani assigiinngitsunik suliaqarsinnaallutik. Amerlasuutigut pinneraatit ukiup qanoq ilineranut tunngasut, aamma assasukat allat sanaartorneqartarput, juullilernerani imaluunniit påskilernerani niuffannerni tuninia-neqartarlutik. Sulisup ataatsip oqaluttuarivaa, orpikkat, pinngortitami imaluunniit aqquserngup si-naani nassaatik nutaanik sanaartornermut aamma aalisarnermut atortunik, illoqarfimmi piffissami sivitsortumi amigaatigineqarsimasunik, sanaartornermut qanoq ator-neqartarnersut. Sumiiffinni al-lani najugaqartut atorsinnaasaannik eqaarsaartarfeqarpoq/fitnessertarfeqarpoq, nalunnguartar-feqarpoq, maluginiutinut sammisassaqaqtitsiveqarpoq aamma filmertarfeqarluni.

Siuserusukkut eqqaaneqartutut sulisut ilaasa najugaqartut eqqissisimatinneqarnissaat salliutikaat, najugaqarfissatut neqeroorutini allani najugaqartut ulluinnarni inuunerisa assigiiaartumik aamma issiaannarluni ingerlanneqalinnginnissaat, aamma paaqutarinniffik qimallugu anisarnis-saasa pingaaruteqassusiat sulisut allat oqaluttuarivaat. Ukiup qanoq ilinera apeqqutaatillugu sam-misassaqaqtitsinerit illuaraliarluni immakkut angalaarnernik, nuniannernik, aalisariarnernik, tuttunni-arnernik aamma umimmanniarnernik ilaqarsinnaapput.

Najugaqarfissatut neqeroorut qimallugu pinngortitamut angalaarnissap pingaaruteqassusia sulisup ataatsip oqaluttuariva:

Siullertut taava suna tamaat qimallugu qasuersaartoqartarpoq. Tassami silarsuup sin-neranut attaveqanngilaq. Imminummi aallunneq iluartorujussuusarpoq. Aamma naju-gaqartut tamanna ingerlaannaq malugisarpaat. Ulluinnarni maani amerlasuujulluta ataatsimoortarpugut, taamaattumik aallaarsimaarnermi imminut aallunnerulaa-lertoqartarpoq. Sulisut pingasut taavalu najugaqartoq ataaseq imaluunniit marluk ilaasarput. Taamaattumik eqqissisimanartorujussuusarpoq.

Sammisassaqaqtitsisarnerit kisimiilluni, imaluunniit allanik peqateqarluni timimik atuinermut tunngasut pillugit aqutsisoq ataaseq ima oqaluttuarpoq:

Illoqarfimmi maani timersoqatigiiffiit atortorujussuuagut. Najugaqartut ilaat timiminnik aalatitsillutik timersornissaminnik pingaartitsisorujussuupput. Ataaseq Danmarkimi idrætshøjskolemukarusuppoq. Taassuma timersorneq nuannarisorujussuuuaa: ujak-kaarneq, nerrivimmi arsaarneq assigisaalu. Najugaqartut allat pinnguaatersorusun-nerusarput. Ukiukkut qimusserluta snescootererlutalu umimmanniartarpugut. Nuan-narisorujussuusarpaat, aamma tullissaanut qilanaalereertarput. Tamatuma

*attatiinnarnissaa pingaaruteqartoq isumaqarpugut. Qimussimik piniariartarnej kultu-
ritsinniippoq, aammami najugaqartut qimusserlutik nuannarisorujussuusarpaat.*

Sammissassaqtitsisarnerit, najugaqartut suliarissallugit periarfissaqarfigisaat, eqqarsartaatsikkut timikkullu qanoq innerat, aamma aaqqissuussaankkut inatsisitigullu suut periarfissaanerit anner-
tuumik apeqqutaasarput. Najugaqartoq ataaseq, siusinnerusukkut eqqaaneqartoq, Danmarkimi idrætshøjskoleriarusulluni kissaateqarsimavoq. Pineqartoq aallarsinnaasutut nalilernerqarsimavoq, kisianni pineqartup kommunitut angerlarsimaffigisaani sullissisup suleqatiginiarnera attaveqarfigini-
arneralu ajornakusoorsinnaasarmat, aamma sulisut akulikitsumik taarseraattarmata tamatuma angunissaa unammillernartoqarsinnaavoq. Tamatuma saniatigut pineqartup Danmarkimi atta-
veqaateqarnissaa pisariaqartoq aqutsisoq oqaluttuarpoq.

Sammissassatut pilersaarutit

Sulisut aamma aqutsisut aperineqarput, sammissassaqtitsinerit pilersaarutaareertarnerisut imaluunniit pilersaarutaareernej ajornersut, tamatumunngalu aperlanerpaat akissuteqarput, sam-
missassaqtitsisarnerit ilaat aalajangersimasuusartut, kisianni pilersaarutaariingitsumik sam-
missaqtitsinissat aamma inissaqtartinneqartartut. Meeqqat ilaat, najugaqarfissatut neqeroorutini najugallit, atuartuupput, aamma sumiiffinni allani najugaqartut pisiniarfimmi, qatserisarfimmi assi-
gisaanilu sulisarlutik. Tamatuma saniatigut najugaqartut amerlasuut sapaatip akunneranut ataasi-
arlutik, imaluunniit arlaleriarlutik sannavinni illersugaasuni suliaqartarput. Taamaalilluni najugaqar-
fissatut pilersaarutini amerlanerpaani ulluinnaat aaqqissuussamik ingerlasarput, ullaakkut makilluni ullaakkorsiorlunilu ulluinnaap ingerlannissaanut piareersartoqartarluni. Najugaqartut amerlanerit
ullup qeqqata missaani, imaluunniit ualikkut angerlaqqittarput, tassarilu unnukkut nerisassiornis-
saq aamma nereqatigiinnissaq sioqqullugu katersuunnertut ittumik nuannisaqatigiittoqartarluni. Un-
nukkut nerereernerup kingorna innarnissaq sioqqullugu nuannisaqatigiinnissamut, aamma an-
nikitsunik sammisaqatigeqqinnissamut periarfissaqartarpoq.

Sammissassaqtitsinernut allanut tunngatillugu illoqarfimmi inuiaqatigiit akornanni susoqarnerisut
ilaatigut apeqqutaasarpoq. Sumiiffimmi aaqqissuussisoqaraangat, soorlu apummik ilusilersuiner-
mik, najugaqartut sulisunit peqataatinniarnegartarput. Ukiup qanoq ilinera sammissassaqtitsinerit
ilaannut apeqqutaasarpoq, taamaalillutillu ukiup qanoq ilinera malillugu aalajangersimasumik pilersaarut-
asarlutik. Tamatumunnga assersuutissaq tassaavoq, najugaqarfissatut neqeroorut aasaa-
nerani aalajangersimasunik sammisaqarfiusartoq:

*Imaatigut angalaarnissat aalajangersimasuusarput. Pingasunnngornikkut sisaman-
ngornikkullu. Aamma ataasinngornermiit tallimannngornermut amerlanerpaamik naju-
gaqartunik sisamanik, aamma sulisunik marlunnik illuaraliartoqartarpoq. Taakku ataa-
sinngornermi tallimannngornermilu illuaqqamut angallanneqartariaqarput, aammalu
ataasinngornermi tallimannngornermilu uteqqittariaqarlutik. Aamma aasaanerani,
imaluunniit paarnaqaleraangat ulluinnaarlugu nuniagiarsuttunik angallassinissamut
periarfissaqarpugut.*

Sammissassaqtitsisarneri sulisut qanoq amerlatigisut sulinersut, aamma najugaqartut pisariaqar-
titaat assigiinngitsut apeqqutaasarput. Najugaqartut ilaat eqqisisimalluinnarnissamik

pisariaqartitsineq ajorput, aamma ilaasa sammineqarpallaarnissartik aamma sammisaqartin-
neqarpallaarnissartik pisariaqartinneq ajorlugu:

*Sammissassanik pilersaaruteqaraangatta najugaqartut oqarfigisarpavut: "Sungiusala-
assaagut imaluunniit qitissaagut." Kalattoorneq nuannarisorujussuuat. Pisoqarpallaa-
leraangat, aamma inuppassuit ataatsimoorlutik arlaannik sammisaqaqatigiileraangata
ilaat uippakajaalersarput. Periarfissaqaraangatta sammissassaqartitsinerit illup iluani
agguataarsinnaasarpavut. Apeqqutaasarpog sulisut qassiunersugut.*

Najugaqarfissatut neqeroorut tamakkerlugu ilanngutinngikkaluarlugu najugaqartutut pinngorartitsi-
nikkut nammineq soqutigisanik misileraanissamut aamma inissaqarpoq. Sulisoq ataaseq oqaluttu-
arpoq, najugaqartoq ataaseq nuersaanermik nuannarisaqartuusog, aamma taanna illoqarfimmi nu-
ersaasartoqartigiinnut ilaanikuusog:

*Najugaqartuutitta ilaat ataaseq nuersaasartoqatigiinnut ilanngunnikuuvog. Taanna
nuersaanermik nuannarisaqartorujussuuvog. Najugaqartoq taanna marlungnornikkut
tassunga ornigukkajuttarpoq, kisianni massakkut soorlu ingerlajunnaarnikuusut.*

Najugaqartoq ataaseq timmisartunik immikkut soqutigisaqarpoq, taamaattumillu taanna mittarfilia-
kulasarluni.

Sammissassaqartitsissutigineqartartut ilaat ataaseq, najugaqarfissatut neqeroorutit amerlanersaasa
ataatsimoorutaat tassaavog, angerlarsimaffimmi suliaqartitsisarneq (hjemmedageqartitsisarneq).
Angerlarsimaffimmi suliaqartitsisarnerit (hjemmedageqartitsisarnerit) amerlanertigut sapaatip akun-
neranut aalajangersimasumik ataasiarluni imaluunniit marloriarluni ingerlanneqartarput, najuga-
qartut namminneq, imaluunniit sulisumik peqateqarlutik assigiinngitsunik sammisaqartarlutik. An-
gerlarsimaffimmi suliaqartitsisarnerit (hjemmedageqartitsisarnerit) piffissani aalajangersimasuni in-
gerlanneqartarput, najugaqartut allat amerlanerpaat illumit aneqqaneranni najugaqartut ataasiak-
kaat sulisunit immikkut aallunneqarnissaat periarfissaqarfigineqartarluni. Taamaaliornikkut najuga-
qartut illup iluani suliassanik suliaqarnissaannut, imminnut eqqiluisaarnikkut isumaginissaannut
aamma eqqissilluni oqaloqatiginissaannut sulisut periarfissinneqartarput. Angerlarsimaffimmi suli-
aqartitsisarneq (hjemmedageqartitsisarneq) qanoq ingerlanneqakajuttarnersog pillugu najugaqar-
fissatut neqeroorutini assigiinngitsuni sulisut oqaluttuarput:

*Angerlarsimaffimmini suliaqartitaagaangamik (hjemmedageqatitaagaangamik) ine-
eraanni nateq asanneqartarpoq, pujoralaajaasoqartarluni, tunillannartuiaasoqartar-
luni, anartarfiit eqqiarneqartarlutik, aamma tummeqqat asanneqartarlutik. Naammas-
sigaangamik atisaminnik errorsillutillu uffartarput. Uffareeraangamik kukiiarlutillu
unngiartarput. Killortinnissartik pisariaqartikkaangamikku killortittarput.*

*Pineqartoq, ullumi ataasinngornermi suliaqartitassara (hjemmedageqartitassara)
ilaquttaminut sianertussaavog. Soorunami angajoqqaat, ilaquttat sianersinnaapput,
kisianni sianerfissat ullulersugaapput, aamma najugaqartup nutaajunerpaap sianerfis-
sai ullulersugaapput.*

Najugaqartumik ullumikkut uanga angerlarsimaffimmi suliaqartitsivunga (hjemmedageqartitsivunga). Taassuma inaa iluarsaapparput. Najugaqartut namminneq suliarisinnaasatik suliarisarpaat. Ikioqatigiittarpugut.

Najugaqarfissatut neqeroorummi ataatsimi sammisassaqartitsisarnerit amerlanngillat, aamma aalajangersagaasorujussuullutik. Najugaqartut ilaat piffissani aalajangersimasuni namminneq iniminni sapangaaqqanik ilioraavimmut iliorakkanik sapangaaqquerisarlutillu allapalaarisarput, piffissami tassani najugaqartoq ataaseq igalaakkut isiginnaartoq. Ullup qeqqasioreernermi tv-mik isiginnaartoqartarpoq. Najugaqarfissatut neqeroorutip avataani sammisassaqartitsinernik ingerlatsisoqarneq ajorpoq. Sulisut najugaqartut ilaat peqatigalugit siusinnerusukkut pisuttuarnikuupput, kisianni sulisunik amigaateqarneq, tummeqqat qummukajaavallaarnerat aamma aput pissutigalugit tamanna pisinnaajunnaarnikuuvoq. Najugaqartoq ataaseq taamaallaat napparsimmavimmut katsorsartikkiartussagaangami illumit anisarpoq. Najugaqartoq ataaseq nammineerluni anisinnaavoq, aammalu kisimiilluni pisuttuartaluni.

4 Sulisut

Ilinniarsimanerup qaffasissusia aamma ilinniarsimasut amerlassusiat

Sulisut ilinniagaasa qaffasissusiat assigiinngitsorujussuupput, aamma najugaqarfissatut neqeroorutini amerlanerpaani ikinnerpaamik sulisut affaat ilinniagaqarsimasuunngillat. Sulisut perorsaanikkut, isumaginninnikkut- aamma peqqinnissakkut suliassaqarfiup iluani ilinniagaqarsimasutut tunuliaqutallit akornanni perorsaasut, isumaginninnermi siunnersortit, isumaginninnermi assistentit, isumaginninnermi ikiortit, peqqinnissakkut assistentit sulisorineqarput. Najugaqarfissatut neqeroorutit ilaanni sulisut allat sulisorineqartut assersuutigalugu tassapput sanasut, piniartut aamma aalisartut. Sulisut suliassaqarfiup allap iluani ilinniagaqarsimasut ilinniartinneqarnissamik, aamma ingerlaavartumik ilinniartitaanissamik aamma supervisionerneqarnissamik pisari-aqartitsisarput, kisianni piginnaasaqarfinnik allanik, najugaqarfissatut neqeroorutitut iluaqutaasinnaasunik, amerlasuutigut tunniussaqaarsinnaasarlutik. Sulisoq ataaseq oqaluttuarpoq, ilinniagaqarsimanngitsut ilaat naasunik paarsinissaminnut pikkoriffeqartut, aamma allat qisunnik suliagarnermik pikkoriffeqarlutik. Taamaaliornikkjut sulisut sularisinnaasaat aamma piginnaaneqarfii atorluarneqartarput. Sulisut taakku, assersuutigalugu aalisarnermik tunuliaqutallit, najugaqartunut aalisarnermik ilitsersuussisinnaapput, taamaaliornikkullu kulturikkut ilisimasanik aamma ileqqunik ingerlatitseqqinnermut peqataallutik. Aqutsisoq ataaseq oqaluttuarpoq, pinngortitamiittarneq, aamma kulturimik najugaqartunut ingerlatitseqqittarneq perorsaariaatsip atukkamik ilagigaat.

Sulisoq ataaseq oqaluttuarpoq, suleqatini ilinniagaqarsimasuunngitsut najugaqartunik suliagarnerminni pikkorissuusut, pilersaarusiullaqqissuullutik aamma qarasaasiap atornissaanik ilisimasaqarlutik. Najugaqarfissatut neqeroorummi tassani sulisut ilinniagaqarsimanngitsut sulisunit ilinniagaqarsimasunit allaanerusunik akisussaaffeqarput.

Najugaqarfissatut neqeroorutit ilaanni sulisut ukiumikkut nikingasorujussuupput, tamannalu sulisut inuusunnerusut aamma utoqqaanerusut akornanni paatsooqatigiinnernik pilersitsisinnaasarpoq:

Taakku 80-ikkunni aamma 70-ikkunni inunngorsimasut namminneq isumaqarput, tamannalu aamma soorunami inissaqartinneqassaaq. Isumaqarpunga utoqqaat tigummiinnarnissaat pingaaruteqartoq. Tamanna aamma pitsaasumik suleqatigiinneruvoq, taakkumi misilittakamminnik oqaluttuarsinnaapput, nalitsinni pisunut tunngatillugu qanoq innerlutik.

Isumaqarpunga inuusuttut... pikkoriffisorujussuugaat. Misigissutsitik aamma isummatik oqaluuserissallugit. Sulisut akornanni akerleriissuteqarnerit akulikitsumik pisarput, utoqqaanerusut aamma inuusuttut, tamannalu siaruaattarpoq, aammalu sorsunnertut ittoq taakku akornanni pilersarluni. Akulikitsumik tamanna misigisarparput.

Sulisussarsiniartarneq

Suliffimmi sulisut naammattut sulinissaat akulikitsumik unammilligassaasartooq sulisut arlallit nasuiaapput. Sulisoq ataaseq nassuiaavoq, sulisut taarseraannerisigut aalaakkaasuunnginneq najugaqartunut pitsaanngitsumik sunnuteqartartooq, aamma takuneqarsinnaalluartaq sulisut piffissap ilaani aalaakkaagaangata najugaqartut toqqissisimanerullutillu eqqissisimanerusartut. Naak sulisut aalaakkaagaluartut najugaqartunut pitsaanerusoq tassaavoq, sumiiffinni arlalinni sulisut amigaraangata immikkoortortanit allanit sulisunik attartorallartariaqartarneq, imaluunniit taartaasunik atuineq.

Sulisup allap nassuiarpaa, aqutsisoqarnikkut sulisussanik amigaateqarnermut atatillugu akunnattoorfik alla:

Maanna forstandereqarnatalu tullersorteqannginnatta qanoq iliussalluta naluara. Taa-maattumik taavannaanniit (Nuumminngaanniit, aaqq.) ikioqqussallunga kissaatigivara, aamma qujanartumik Kitaaniit sianertoq oqaloqatigeqqammerpara: "Ajornartorsiuteqalaarpugut, kina saaffigissavarput?" Qujanartumik taanna oqarasu-aatip normuanik sianerfissannik tunniussivoq.

Aammattaaq aalajangersimasumik pisoqarnikuusoq sulisumit ataatsimit nassuiaatigineqarpoq, tamannalu pissutigalugu qaammatit sisamat missaannik sivisussusilimmik qinnuteqartoqanngivini-kuulluni. Tamannali maanna allanngornikuuvoq, qinnuteqaatillu takkussuuteqqilernikuullutik.

Sulisut nutaat qanoq ilinniartinneqartarnissaannut periaaseq ulloq unnuarlu najugaqarfissatut neqeroorummiit ulloq unnuarlu najugaqarfissatut neqeroorummut assigiinngilaq. Sumiiffimmi ataatsimi sulisut nutaat mappimik, assigiinngitsunik, soorlu makkuninnga sammisaqarfiusunik tunineqartarput: "Immikkoortortaqaarfimmik tikilluarit", "atornerluisuunermet politikki", "perorsaan-ikkut sulinerup iluani sulisunut najoqqutassat", "suliffik peqqinnartoq", "paarlaannermi paasissutis-sanik tunniusseqatigiinneq", "afspadserertarneq" ilaalu ilanngullugit, kingornalu sulisumik misilitta-gaqarluartumik unnukkut-, unnuakkut-, aamma ullukut sulinermi malinnaatinneqartarlutik, taa-maalillutik najugaqarfissatut neqeroorummi ullup unnuallu ingerlasarnera ilikkagaqarfigisarlugu. Sumiiffimmi allami sulisut nutaat ulluni pingasuni sulisunik allanik ilaqarlutik aallarnisartinne-qartarput, tassani malittarisassat aamma ingerlatseriaatsit ilinniartinneqartarlutik. Ullut pingasut taakku qaangiunnerini sulisut nutaat nammineertinneqalersarput. Sumiiffiit pingajuanni sapaatip akunnerini marlunni aallarnisartitsisoqartarpoq, allanik sulisoqartuaannarluni, sulisut nutaat ki-simeeqqusaannginnerat pissutigalugu. Pineqartoq nammineerluni sulisinnaanersoq, imaluunniit suli ilinniartinneqarnissaminik pisariaqartitsinersoq ullut arfineq-pingasut-qulingiluat qaangiunnerini nalilersorneqartarpoq. Sulisut qanoq amigaataatiginerat najugaqarfissatut neqeroorummit allamiit allamut nikerartorujussuuvoq. Assersuutigalugu aqutsisup ataatsip ilisimatitsissutigivaa, atorfiit amerlassusissaasa affaat sinnilaarlugit taamaallaat inuttalerneqarsimasut. Sumiiffinni allani atorfin-nik inuttaqanngitsoqaraniluunniit inuttaqanngitsut arlaqanngitsuinnaapput.

Attaveqatigiinneq aamma ilisimasanik ingerlatitse-qqittarneq

Sulisut aamma aqutsisut aperineqarput, suliffiup iluani attaveqatigiinneq qanoq ingerlan-neqartarnersoq, kiisalu ilisimasat sulisut akornanni qanoq ingerlateqqinneqartarnersut, soorlu

nutaanik aalajangiisoqarsimagaangat, imaluunnit sulisoq pikkorissartitsinermut peqataareer-simagaangat. Pikkorissartitsinerit soorlu tassaasinnaapput aaqqiagiinngissutinik iluarsiniarnermut, attaveqatigiinnermut, autismemut aamma kinguaassiuutitut tunngasunut tunngasut.

Sumiiffinni amerlanerpaani qaammatip ingerlanerani sulisut aalajangersimasumik ataatsimiittarput. Ataatsimiinnerit akuttussusiat, kiisalu kikkut peqataanersut sumiiffimmiit sumiiffimmut assigiinngilat. Najugaqarfissatut neqeroorutit ilaanni najugaqartut aalajangersimasunik ataatsimiisinnerqartarput. Sulisoq ataaseq oqaluttuarpoq, sapaatip akunnera ataaseq allortarlugu sulisut ataatsimiittartut, aamma sapaatit akunneri pingasukkaarlugit perorsaaneremut tunngasunik ulloqartitsisoqartartoq. Perorsaaneremut tunngasunik ulloqartitsinermi taartaasussanik aggersaasoqartarpoq, taamaaliornikkut aalajangersimasumik sulisut peqataasinnaaniassammata:

Nal. 10-miit nal. 14-ip tungaanut taanna ingerlattarparput. Taava assersuutigalugu saqqummiisussanik avataaniit aggertitsisinnaasarpugut. Napparsimmavimmiit tassaasinnaavoq kigutigissaasoq, najugaqartut kigutaat qanoq paarissanerivut pillugu oqaluttuortoq. Kingullertigut immikkoortortat akornanni oqaluuserivarput, najugaqartut imminnut pissusilersorfigisarnerat, aamma sulisut pissusilersortarnerat qanoq innersooq, taava tamakku oqaluuserisinnaavaat, oqaluuserisatillu suliaralugit ingerlate-qqillugit.

Sumiiffimmi allami perorsaaneremut tunngasunik ukiumut marloriarluni ulloqartitsisoqartarpoq, sammisat pingaarutillit tassani oqaluuserineqarsinnaallutik. Ulloqartitsinernut taakkununnga sammisat assigiinngissitaarsinnaapput, apeqqutaalluni suut naleqquttutut nalilerneqarnerisut. Suliap ingerlasarnera pillugu sulisoq ataaseq ima oqaluttuarpoq:

Ukiumut marloriarluta perorsaaneremut tunngasunik ulloqartarpugut. Tamanna ukiup ingerlanerani pilersaarummut nutaamut atatillugu oqaluusereqqammerparput. Aalaakkaanerusariaqarpoq. Ukioq kingulleq taamaannginnami, illunut nutaanut nutserneremut atatillugu pisoqartorujussuunikuugami. Kisianni massakkut aalaakkaanerulissaaq. Suli ukiumut marloriartarluni. Ukioq manna upernaamut aamma ukiamut ulluleereerpugut. Sammisat suut oqaluuserinissaannut tunngatillugu ombudsmandip nalunaarusiaa utaqqinikuuvarput. Iluarsissaqarnikuuvoq, nalunaarusiarlu naammassippassuk tamanna oqaluuserisussaavarput. Sapaatip akunnera kingulleq tamanna pivooq. Malitseqartitsisussaavugut, maannalu suliaq naammassivoq. Taanna najugaqartut pisinnaatitaaffiitut tunngasuuvoq.

Sumiiffinni allani suliassat nukingernartut takkussueneri malillugit oqaluuserineqartarput. Assersuutigalugu sumiiffimmi ataatsimi forstanderi immikkut ittumik ataatsimiinnissanut aggersaasinnaasarpooq, ullut 14-ikkarlugit aalajangersimasumik ataatsimiittarnerit saniatigut arlaannik takkuttoqaraangat. Tassani ataatsimiinneq imaqarniliorneqartarpoq, sulisunullu nassiussuunneqartarluni. Tamanna pisariaqaraangat qanigisaasut aamma angajoqqaatut akisussaataasut attaveqarfigalugit paasissutissanik ingerlatitseqqiffiginissaat immikkoortortami aqutsisup akisussaaf-figivaa.

Sulisut suliassaqrifiup iluani ineriartortuarnissaminnut periarfissaqarput. Aqutsisup ataatsip oqaluttuarivaa, sulisut pikkorissartarnissaat qanoq nammineq tapersersornerlugu:

Pikkorissartitsinissamut neqeroorutiniq pitsaasunik Isumaginninnermut Aqutsisoqarfimmi aamma peqarpugut. Ukioq aallartilaaraangaat saqqummertarput, taava neqeroorutit takkuttarput. Taava sulisut oqarfigisarpavut; "Misissorussigit taava qinnuteqaatigissavagut". Ineriartornissaminnut tassani periarfissaqartuaannarput. Tamanna pitsaasuvoq. Ilaannikkut neqeroorutit ilaat tassani (Isumaginninnermut Aqutsisoqarfiup neqeroorutaasa saniatigut allanit neqeroorutigineqartut, aqq.) misisortarpakka. Taakkunani aamma suliffimmi maani atorsinnaasatsinnik pitsaasunik peqartarpoq. Perorsaanikkut immikkut suliasaqarfiup iluani ilinniartitsinissamut pikkorissorujussuarnik ilaqartarput. Taakku aamma atortorujussuusarpavut. Aamma najugaqartut arlallit pillugit suleqatigiinnermut atatillugu tarnip pissusiinik ilisimasallit arlallit atornikuuvagut.

Sulisuq ataaseq, imaluunniit arlallit pikkorissareersimagaangata ilikkarsimasatik aamma ilisimalersimasatik sulisut sinnerinut saqqummiutissagaat kajumissaarneqartarput. Ilisimasanik ingerlatitseqqinnissaq ilaannut ajornakusoorsinnaasaraluartoq qanoq saqqummiisinnaanerit pillugu ilitsersuunneqarlutillu tapersorsorneqartarput.

Ilisimasanik nutaanik, aamma paasissutissanik pingaarutilinnik ingerlatitseqqinnissaq sulisunut arlalinnut unammilligassaasartoq aqutsisumit ataatsimit nassuiaarneqarpoq. Taassuma oqaluttuariaava, oqaloqatigiinneq aamma erseqqissumik attaveqatigiinnissaq annertuumik salliutinneqartoq, aamma suliffimmi suleqatigiilluarnissamut pingaaruteqarluni. Amerlasuut oqaaseqarpallaarneq ajornerannut kalaallit kulturiat pissutaasutut aqutsisup nassuiaatigivaa, tamannalu unammillernartuusinnaasoq, pingaartumik sulisut akornanni taarseraanerujussuaq, aamma ingerlatitseqqiisarneq annertoq pisartillugit. Taanna aperineqarami, sulisut paasissutissanik pingaarutilinnik, namminneq immaqa isumaqatigiinnisaminnik, imaluunniit tamakkiisumik tapersorsinnaanngisaminnik ingerlatitseqqittarnersut, ima akivoq:

Amerlanerit oqaatigineq ajorpaat, aamma ingutsinerit oqaluuserinnittarnerillu suli piupput. Naak ima oqarniaralualuta: "Oqallinnissaq pingaaruteqarpoq, aamma peqqinnartuuvoq. Akaareqatigiinninneq imaluunniit assortuunneq piffissap ingerlanerani pisinnaavoq, tamanna periaasiuvoq pitsaasoq, taamatullu..." Kisianni tamatigut assortuunnertaqartariaqanngilaq. Oqallittarneq pitsaalluinnartuuvoq. Tamanna oqaatigisarpavut. Suliffimmi kisimiittutut misigisimasoqassanngilaq, tamanna pingaaruteqarpoq. Sulisut ilisimassavaat, isummaminnik oqaatiginninnissartik pingaaruteqartuuvoq. Kukkusumimmi oqarnissaq kukkunerunngilaq. Inuuvugummi robotiunata. Misigissuseqarpugummi. Misigissutsit takutissinnaanissaat pingaaruteqarpoq.

Taassuma nangilluni nassuiaatigivaa, sulisut akornanni inuusuttut misigissutsiminnik oqaatiginninnissaminnut ammaffiginninnerusut, aamma ataatsimut isigalugu isummaminnik oqaatiginninnissaminnut pikkoriffeqarnerusut. Akerleriissutit sulisut akornanni pilersartut amerlasuutigut kinguaariit assigiinngitsut akornanni pisarput, tamannalu sulisut sinnerinut siaruuatartarpoq, taakkulu inuusunnerusut utoqqaanerusullu akornanni avissimasutut inisseqqajaasarlutik.

Sumiiffinni amerlanerpaani najugaqartut pillugit isumaqatigiissutit allattaavinnut, tamanit atuarneqarlutillu susoqarneranik malinnaaffigineqarsinnaasumut allanneqartarput. Ilisimasat sulisut ullaakut, ullukut aamma unnukut paarlaatileranni ingerlateqqinneqartarput. Sulisut paarlaaneranni ingerlatitseqqiinerit tamatigut ingerlanneqartarput, tamannalu sulisunut pingaaruteqartorujussuuvoq.

5 Qanigisaasunik suleqateqarneq

Qanoq aamma qaqugukkut

Najugaqarfissatut neqeroorutit aamma qanigisaasut akornanni suleqatigiinnerit assigiinngitsorujussuupput. Sumiiffinni arlalinni sulisut oqaatigivaat, najugaqartut qanigisaannik qanimut suleqateqartoqartoq. Suleqatigiinnermi amerlasuutigit pilersaarusiornissaq ilaasarpoq, assersuutigalugu najugaqartoq ilaquuttaminut juullimi imaluunniit aasaanerani angerlassagaangat, immikkoortotamut/najugaqarfissatut neqeroorummut allamut nuussagaangat, imaluunniit qanigisaasut tikeraaraangata. Najugaqartut oqaatsinik atuisinnaanngikkaangata, imaluunniit eqqarsartaatsimikkut kinguarsimasuugaangatta qanigisaasut oqarasuaatikkut oqaloqatiginerini sulisut attaveqatigiinnermut aamma ikiuuttarput.

Assersuutigalugu najugaqartut sianertikkaangatsigit, qanigisaasut oqaluttuuteqqaartarpavut, uagutsinni qanoq innersoq. Tamatuma kingorna najugaqartut oqaloqatigisarpaat. Ilaanneeriarluni akunnerminni paatsooqatigiinneq pilersinnaasarpoq.

Qanigisaasunik suleqateqartarneq pillugu sulisoq ataaseq ima oqaluttuarpoq:

Qanigisaasut sinerissamit tamarmeersut ataasiarlutik paaqqutarinniffimmi maaniipput. Sapaatip akunnera ataaseq maaniipput, meeqqamik aamma ernuttamik angerlarsimaffiat, aamma sulerisarnerat allallu misigisaqarfigalugit. Kisianni najugaqartut angerlarsimaffittut aggerfimminnut ukiut tamaasa tikeraartarput. Kisianni tamatuma saniatigit suleqatigiissuteqanngilagut.

Apersorneqartulli amerlanersaasa oqaluttuarivaat, qanigisaasunik suleqateqartoqarpallaanngitsaq, imaluunniit qanigisaasut arlaqanngitsut kisimik suleqatiginnikkusuttartut. Ataatsip oqaatigivaa, qanigisaasut amerlasuut attaveqarfiginissaat ajornakusoortuusoq, taamaattumillu najugaqartut ilaquuttaminnut akuttusuunik attaveqartartut. Najugaqartut amerlanngitsut ilaquuttaminnut atassuteqarfillit, aamma attaveqarnermik tamatuminnaga namminneq kissaateqartut sulisut naapertorlugit najugaqartut ataatsimut isigalugit najugaqartunut ilaquuttaminnut attaveqanngitsunut sanilliullutik pitsaanagerusumik inissisimapput.

Qanigisaasunik suleqateqarneq pisuni amerlanerni ajunngitsutut oqaatigineqarpoq, kisianni pisuni allani qanigisaasunik suleqateqarniarneq sulisunut unammillernarsinnaasarluni:

Misiginikuuara angajoqqaat najugaqartumik aallertut, taanna feeriaqatiginiarlugu. Ataataa anaanaalu kamapput, attaveqarfiginiarnerilu ajornakusoorluni. Angajoqqaanik najugaqartumillu sullissineruvoq. Qanigisaasut assigiinngitsorujussuupput. Angajoqqaat ilaat meeqqatik pillugit sunik tamanik ilikkagaqartarput. Aamma ataaseq uanga taassumalu angajoqqaavi peqatigalugit (illoqarfiup aqqa, aaqq.) sungiusar-neqarneqartussa q misiginikuuara. Najugaqartoq angajoqqaaminit qujagisaasorujussuuvoq. Ingasappallaartumik, taava uanga ilaaqqusaajunnaarpunga, tamannalu erloqinartorujussuuvoq. Kisianni angajoqqaavi oqaloqatigivakka, oqarfigalugillu:

"Suleqatigiissaagut." Tamanna unammillernartuusimavoq. Ilagiinnavippakka. Takusinnaavaat meeqqamik qanoq attaveqatigineraanga, taamaallutillu sungiuppaat. Tassa angajoqqaavisa ilikkarpaat meerartik nammineq sapinngisaqartorujussuusooq, kisianni angajoqqaani ilagigaangamigit susinnaaneq ajortoq, qanoq peqatigisarneriga.

Qanigisaasut aamma kommunini sullissisut qanimut suleqatigivagut. Assersuutigalugu najugaqartuuteqarpugut ataaminik ajornartorsiuteqartumik. Ataataata taanna oqarasuaatikkut sioorasaartarpaa. Taamaattumik sullissisooq aqutugalugu ataataa suleqatigivarput. Ataataasup najugaqartumut pissusilersornera allanngortariaqarpoq. Isumaqarpunga suleqatigiilluartugut. Qanigisaasut maani illoqarfimmi najugallit isumaqatigiissusiortarput najugaqartoq qaqugu pulaassanersoq, aamma unnuissanersoq. Qanigisaasut aamma najugaqartut peqatigiillutik pilersaarusiortarput.

Pisut ilaanni najugaqartup ilaqtaminut attaveqannginnissani kissaatigisinnaavaa. Sulisup ataatsip najugaqartut marluk, illoqarfik aggerfigisartik ajornartorsiuteqarfigigaat, oqaluttuariva – aapaata ataatami anaamilu takoqqinnissaat kissaatiginngilaa, aappaatalu ilaqtutani kanngusuutigalugit illoqarfimmut aggerfigisaminut angerlarusunani. Sumiiffimmi allami oqaluttuarineqarpoq, ineqartup ataatsip anaanaa imigassamik aalakoornartortalimmik ajornartorsiuteqartoq, tamannalu pissutigalugu taassumunnga attaveqarnera killeqarluni, kisianni taarsiullugu najugaqartoq ajaminut, illoqarfimmi najugalimmut, atassuteqarlualuni.

Najugaqartut ilaqtaminnut attaveqartarnerat pillugu sulisooq ataaseq assinganik oqaluttuarpoq:

Isumassorneqarnermikkut sumiginnagaasimasunik pingasunik najugaqartuuteqarpugut. Taakku ilaqtaminnut attaveqarnissartik ajornartorsiutigivaat. Oqaluttuutarparput meeraagallarnermisuulli ullumikkut taamaanngitsut. Tamanna ilikkariatarpaat. Tatiginnissinnaanerit killeqarpoq. Ilaasa nuannarinngikkaatik meeraagallaramik misiginikuuaat. Taamaattumik isumassorpavut. Ilaannikkooriarlutik anaanartik oqaloqatigerusunneq ajorpaat, taarsiulluguli qatanngutiminnut sianertarlutik.

Peqataatitsinissamik kissaatit

Sulisut aamma aqutsisut aperineqarput, qanigisaasut najugaqartut ulluinnarni inuuneranni eqeer-simaarnerullutillu peqataanerunissaat kissaatigissagaluarneraat. Tamatumunnga amerlanerit akissuteqarput, peqataanerunissaat pitsaassagaluartoq, najugaqartut amerlanerit ilaqtaminnut arlaatigut atassuteqarlutillu attaveqartarnissaminnik pisariaqartitsimmata, aamma ilaqtatit ilagisimagaangamikkut qiimmannerullutillu nuannaarnerulersarmata. Ataatsip assersuutitut oqaatigivaa, angajoqqaat avereernermik kingorna imminnut oqaloqatigiissinnaanngitsut, taamalu sulisooq angajoqqaat aamma najugaqartup akornanni akunnermiliuttutut inissittariaqartarluni, tamannalu naleqquttuunngilaq. Pisumi tassani najugaqartup ilaqutaanik attaveqateqartarneq aamma suleqatigiinneq akunnattoorfiusinnaavoq, attaveqatigiinneq najugaqartumut nuannaarnermut taarsiullugu annernarnerulersitsisinnaammat, aamma pisariaqanngitsumik sulisup piffissaanik tigusilluni.

Sulisut arlallit oqaatigivaat, kissaatigisinnaagaluaritsik qanigisaasut namminneerlutik akulikinneru-sumik najugaqartumut attaveqartarnissaat, aamma nalliuttuni inuissiornernilu kisiat pinnagu,

imaluunniit nalaatsortumik illoqarfimmi naapiinnarnagit. Najugaqartunut aamma iluaqutaassa-galuarpoq, qanigisaasut illoqarfeqatigisat ulluinnarni aggerlutik ilassinnikkiartularlutik pulaartartu-uppata. Sulisup ataatsip oqaluttuarivaa, qanigisaasut najugaqartumut attaveqarsimanninnerat siv-itsorpallaaraangat attaveqarfigisaritsik:

Maani illoqarfimmi ilaqutalinnik arlalinnik najugaqartuuteqarpugut. Taakku nalliuttuni, inuuissiortoqarnerani assigisaannilu soorunami peqataasarput, kisianni tamanna ullu-innarni inituallaanngilaq. Immaqa pinerulaartariaqaraluarpoq. Attaveqannginnerat siv-itsorpallaaraangat tinneraalaartarpugut. Taava attaveqarfiginiartarpavut, (aperalu-gillu, aaqq.) arlaannik iliuuseqarsinnaanersugut. Aamma najugaqartut ilaqutaat peqatigalugit qamani (najugaqarfissatut neqeroorutip ataatsimoortarfiisa ilaat tikkuar-lugu, aaqq.) nereqatigiillutalu nuannisaaqatigiittalernikuuvugut.

Sulisooq ataaseq oqaluttuarpoq, qanigisaasut amerlasuut qanimut aamma aal akkaasumik suleqatiginnissinnaaneq ajortut, aamma tamanna pissutigalugu qanigisaasut piumassuseqarpiar-natik akulikitsumik peqataaniartarnerannut taarsiullugu eqeersimaarlutik aamma pitsaasumik ar-lialunnguariatlutik peqataanissaasa aallunnissaat pitsaanerusooq:

Kissaatigineruara taakku (qanigisaasut, aaqq.) akulikitsumik aamma pium-assuseqarpiarnatik peqateqarniartarnerannut, immaqa najugaqartup qanigisaasullu akornnani atassuteqarunnaariartormik kinguneqarsinnaasumut taarsiullugu naju-gaqartumik eqeersimaarlutik ukiup ingerlarnerni peqateqartarnerisa pitsaanerpaamik pinissaannut periarfissaqarnissaat.

Sulisooq ataaseq ineqartoq ataaseq pillugu oqaluttuarpoq, tassunga qanigisaasut suleqatigineqan-ngitsut, angajoqqaat, illoqarfimmi najugallit, aqutsisup aalajangiisarnernik iluarinninnginnerigooq pissutigalugu. Najugaqartut ilaat Danmarkimi paaqqutarinniffinni siusinnerusukkut naju-gaqarnikuupput, piffissamilu tassani najugaqartut qanigisaasullu attaveqatigiittarnerat annikis-simalluni. Tamanna massakut aalajangersimasumik attaveqalernissap pilerseqqinnissaanut ajor-nakusoortitsisinnaavoq. Najugaqartut ilaat sulisut saniatigut allanik attaveqarfissaqarpiannigilat, taamaalillutillu taakku qaninnerpaatut qanigisarineqalersarlutik.

6 Najugaqarfissatut neqeroorutit timitamikkut avatangiisii

Najugaqarfissatut neqeroorutit timitamikkut avatangiisii assigiinngitsorujussuupput. Ulloq unnuarlu najugaqarfissatut neqeroorutit ilaat nutaanik illutaqarlutillu 2023-mi paaqqutarinniffimmi atugaris-saarfiusumi atorneqartussatut naatsorsuutigineqartunik nutaalianik atortoqartut, ulloq unnuarlu najugaqarfissatut neqeroorutit allat illuni pisoqqani, ullutsinnut naleqqutinngitsuni aamma naleqqutinngitsuni inissisimapput. Aqutsisut ilaat oqaluttuarput, nutaamik sanaartortoqarnissaa pilersaarutaasoq. Sumiiffiit ilaanni najugaqarfissatut neqeroorutit timitamikkut avatangiisii ima ajortissimatigipput, illut siunertarineqartoq malillugu atorneqarnerat aamma qanoq atorneqarsinnaaner- rat killeqartorujussuulluni.

Ulloq unnuarlu najugaqarfissatut atuuffinnik assigiinngitsorpassuarnik imaqartussaavoq, aamma sulisut suliffiattut aamma najugaqartut angerlarsimaffiattut akuleriiffiulluni. Initatigut timitat naju- gaqartut inuunerannut sunniuteqartarput, atortulersuutitigut avataangiisivut, aamma najugaqarfigi- sarpurput inuunitsinnut ilaalluinnarmata (Hastrup 2010). Ulloq unnuarlu najugaqarfissatut neqerooru- tini assigiinngitsuni init pingaarnertut angerlarsimaffittut imaluunniit suliffittut pisa- tsersorneqarsimanersut assigiinngitsorujussuavoq.

Najugaqarfiup qanoq misigisimanarnera

Najugaqarfissatut neqeroorutini tamani najoruminartuutitsinissaq pilersinniarneqartartoq takune- qarsinnaavoq. Atortulersuutini nutaani aamma illuni pisoqqani najugaqarfiup qanoq misigisiman- arnerata 'paaqqutarinniffippalaartuunerup' aamma 'angerlarsimaffippalaartuunerup' akornanni qanoq oqimaaqatigiissinniarnera assigiinngilaq. Taamaalilluni timitatigut avatangiisii qanoq ittuunerat angerlarsimaffippalaartuuner- mut imaluunniit angerlarsimaffippalaartuunnginnermut pin- gaaruteqarnerpaajungillat. Ulloq unnuarlu najugaqarfissatut neqeroorutini amerlasuuni ataatsi- moorluni isersimaartarfiit najugaqartut namminneq sanaavinik, aamma najugaqartut assinginiik iik- kamut nivinngarneqarsimasunik imaluunniit ilisivinnut ilineqarsimasunik pisatsersorneqarsimapput. Ulloq unnuarlu najugaqarfissatut neqeroorutit ilaanni aliikkusersoqatigiinnissamut- aamma sam- misaqarnissamut periarfissat saqqumipput, soorlu spil'it, pinnguat aamma nipilersornermut atortut saqqumisumiitneqaannavillutik. Inilli uummaarissuunersut, imaluunniit najugaqarfigineqartut misigisimanarner- sut assigiinngitsorujussuupput. Taamaalilluni ulloq unnuarlu najugaqarfissatut neqerooruteqarpoq angerlarsimaffinnut assingusunik, kisianni atorneqarsimanngitsutut isikkulinnik, allat ulloq unnuarlu najugaqarfissatut neqeroorutit isikkoqarlutik, ilutigitillugulu initut aamma an- gerlarsimaffittut inuuffigineqarsimasutut isikkulinnik. Sumiiffinni amerlanerni najugaqarfiit kissalaar- tutut misigisimanarput, aamma pulaartutut malugineqarsinnaavoq sulisut sapinngisartik malillugu paaqqutarinniffittut avatangiiseqartumi najugaqartunut toqqissisimanartumik aamma asannittumik pilersitsiniartuusut.

Najugaqartut ineeraat tikikkaanni angerlarsimaffippalaartutut isikkoqarnersut assignngitsorujussuupput. Ulloq unnuarlu najugaqarfissatut neqeroorutit ilaanni najugaqartut inaat tamarmik inummut namminermt tunngasunik pisatsersorneqarsimallutik, aamma inuup tassani ineqartup qanoq issusianik ersersitsillutik. Ulloq unnuarlu najugaqarfissatut neqeroorutini allani ineeqqat amerlasuut, imaluunniit amerlanerit inummut namminermt tunngasutut isikkoqarnatilluunniit najugaqartup qanoq issusianik ersersitsiviunngitsumik killilimmik pisatsersorneqarsimallutik. Sumiiffiit ilaanni iikkani pinneraateqassanersoq, aamma najoruminartuussanersoq najugaqartumut ataasiakkaamut namminermt aalajangigassanngortitaasimasutut isikkoqarpoq, sumiiffinni allani najugaqartut ataasiakkaat tassuunakkut sulisunit tapersersorneqartutut isikkoqarlutik.

Najugaqarfiup iluata pisatsersorneqarnera

Najugaqarfissatut neqeroorutit pisatsersorneqarnerat illut, init agguataarsimanerisa aamma najugaqartut timimikkut pisinnaasaasa qaffasissusiat, aamma atortorissaarutininik pisariaqartitsinerat apeqqutaapput. Assersuutigalugu sumiiffiit ilaanni sofap qaliisa ajornanngitsumik al-larterneqarsinnaanissaat, aamma erruummik asanneqarsinnaanissaat pingaaruteqartorujussuovoq, allani tamanna pisariaqanngitsoq. Sumiiffiit ilaanni allequttat skummimik sanaat sofap saavani natermi inissaqarnissaat, aamma ajornanngitsumik nikisinneqarsinnaanissaat pingaaruteqarpoq. Sumiiffinni amerlanerpaani sofap eqqaani nerriveeraqarpoq, kisianni tamanna sumiiffiit ilaanni isumassarsiatialaanani, najugaqartut sofamut qaqisinnaanissaminut periarfissaqarnissannut, kørrestolimik qanillavallaarnissaanut assigisaanulluunniit ajoqutaassappat.

Ulloq unnuarlu najugaqarfissatut neqeroorutit nutaanik, imaluunniit pisoqqanik assignngitsunik ilusilinnik pequteqarnersut assignngitsorujussuupput. Pequtit siunertarineqartoq malillugu ator-sinnaappata angerlarsimaffippalaartuuneranut imaluunniit angerlarsimaffippalaartuunnginneranut pingaaruteqanngillat.

Ulloq unnuarlu najugaqarfissatut neqeroorutit ilaanni ininik assignngitsunik naammattunik peqarpoq, najugaqartut inuttut pisariaqartitaat aamma sammisassatigut aamma suliassatigut soqutigisaat aallaavigalugit agguataarneqarsinnaallutik. Tamanna najugaqarfissatut neqeroorutit ilaanni periarfissaanngilaq. Ulloq unnuarlu najugaqarfissatut neqeroorutit ilaat inersuaqarput, sammisaqartitsinernut inissamik pisariaqartitsiffiusunut aamma atorneqarsinnaasunik, tamannali sumiiffiit ilaanni periarfissaanngilluinnarluni. Tassani assersuutigalugu eqaarsaartoqassappat najugaqarfissatut neqeroorut qimallugu tamanna pisariaqarluni.

7 Kommuni najugaqarfissatut neqeroorutai

Kommuni najugaqarfissatut neqeroorutai qaffasissutsinut sulianullu assigiinngitsunut agguataarneqarsimapput, innuttaasunut namminneq angerlarsimaffiminni ikiorneqarnissamik pisari-aqartitsisunut tapersersortimik tunineqarsinnaasunut, najugaqatigiiffinnut innuttaasunik ullup unnuallu ingerlanerata ilaani imminnut isumagisinnaasunik najugaqartulinnut, aamma najugaqarfinnut illersugaasunut ulloq unnuarlu sulisunit tapersersorneqarnissamik pisariaqartitsisunik najugaqartulinnut tapersersuinerit ilaatinneqarlutik.

Innuttaasup najugaqarfissatut neqeroorummi inissamik tunineqarsinnaanissaanut sullissisoq innuttaasup inissinneqarnissaanik tulleriaarinermik suliaqartartunut/Ataatsimiititaliaq Inuit-mut inasuteqassaaq, pineqartoq inissamik tunineqassanersoq tassani aalajangerneqassalluni. Najugaqarfissatut neqeroorutini utaqqisoqarpat, aamma innuttaasup qanoq issusia aamma pisari-aqartitsinera tunngavigalugu pineqartoq inissamik tunineqarsinnaanersoq tulleriaarinermik suliaqartartut/Ataatsimiititaliaq Inuit naliliisarpoq. Kommunimi ataatsimi nassuiaatigineqarpoq, tulleriaarinermut ataatsimiititalimik sulii pilersitsisoqarsimannngitsaq, taamaattumillu innuttaasup inissinneqarnissaanut suliaqarnermi sullissisoq peqataasartoq.

Kommunit najugaqarfissatut neqeroorutaatiminnik nakkutilliinissaminnut akisussaaffeqarput. Sulisup ataatsip nassuiarpaa, kommunimi najugaqarfissatut neqeroorutit ukiumut ataasiarlugit nakkutilliiffigineqarnissaat qulakkeerniartaritsik. Tamatumali attatiinnarnissaa ajornakusoorsinnaasarpoq, sulisunik amigaateqartoqarnera pissutigalugu.

Nakkutilliineq pillugu alla ima nassuiaavoq:

Aap, inatsisit malillugit ingerlatsinermik nakkutilliinissatsinnik pisussaaffeqarpugut, taamaattumik tamanna ingerlattarparput. Immikkoortortaqaqfik alla uagutsinnut aggerluni nakkutilliinermik suliaqartarpoq. Uanga aqutsinermik nakkutilliissallunga pisussaaffeqarpunga, taamaattumillu taamaaliortarlunga. Taava aamma suliaqarfitta iluani siunnersorteqarpugut, assigiinngitsut iluini immikkut suliaqarnissamik piginnaanngorsarsimasunik, taamalu tassani pitsaassutsimik qulakkeerinermik suliaqartartunik. Taava assersuutigalugu peqqinnissamut tunngasutigut siunnersorteqarpugut, nakorsaatiniq allanillu suliaqartarnitta pitsaassusianik misisuisartumik.

Nakkutilliinerup qulaani taaneqartup saniatigut inummut sammititamik nakkutilliineq aamma taaneqarpoq, taanna tassaalluni inuup nalinginnaasumik atugassarititaasut iluini aamma avatangiisini sumiiffigisamini ataatsimut isigalugu qanoq inneranik nakkutilliineq.

Sulisut ilinniagaqarnerat aamma ilinniartinneqartarnerat

Kommunip najugaqarfissatut neqeroorutaani tamani sulisut amerlanersaat ilinniagaqarsimasuunngillat, aamma ilinniagaqarsimasut amerlasuutigut aqutsisutut atorfinni atorfeqartitaapput. Sulisussarsiniartarneq sumiiffinni tamani ajornakusoorpoq, aammalu sulisut taarseraattorujussuulutik.

Sulisoq ataaseq oqaluttuarpoq, nammineq ukiut marluk missaasa matuma siorna sulilerami sulisut 15%-iisa missaanniittut kisimik ilinniagaqarsimasuusut, massakkut 35%-it missanniillutik. Taamaalilluni ilinniagaqarsimasut amerlassutsimikkut annertuumik qaffariaateqarsimapput, tamannalu nalaatsornerinnaangilaq, ilinniagaqarsimanngitsut ilinniagaqarnissaat aallunneqartorujussuunikuummat. Taanna ima oqaluttuarpoq:

Periuserput tassaavoq, isumaqaratta sulisussat eqqortut sulisoralutigit. Piginnaasaqassutsikkut taakku ikiussavagut.

Allap eqqaavaa, sulisut sivisuumik sulisimasut isumaginninnikkut ikiortitut ilinniagaqalernissaat salliutikkitsik. Sulisut akornanni taarseraanneq annikillisinniarlugu periuseq alla tassaavoq, sulisut siunersiuqateqarsinnaanissaasa qulakkeernissaa, taamaalillutik taakku suliassat kisimiillutik sularinerannik misigisimannginniassammata, amerlasuullu taama misigisimallutik.

Najugaqarfissatut neqeroorutini sulisunik nutaanik ilinniartitsinissamut kommunit tamarmik aalajangersimasunik periuseqarput. Kommunimi ataatsimi aqutsisumik nutaamik ilinniartitsisoqassatillugu sapaatit akunnerinut arfinilinnut pilersaarusiortoqartarpoq. Pilersaarut tassaavoq ilisaritsinissamut pilersaarut, suliassat suunerinik, kiisalu immikkoortortaqaqarfiup naleqartitaanik aamma anguniagaanik ilisimasaqalersiffiusoq. Tamatuma saniatigut suliassanut immikkut ittunut tunngatillugu siunnersortimit tapersersersorneqartarput, aamma aqutsinikkut suleqatissarsisarlutik. Ilinniartinneqartussa aqutsisuunngikkaangat sulisumik misilittagaqarluartumik aallaqqaammut malittarinnittoqartarpoq, aamma najugaqartut ataasiakkaarlugit, unammilligassanut il.il. tunngatillugu, nassuiaatigineqartarlutik. Periuseq taanna aalajangersimasumik sulisunut kisimi atuuppoq, ilitsersuineq assersuutigalugu taartaasunut aalajangersimannginnerusumik pisarluni.

Sulisoq ataaseq oqaluttuarpoq, suliffiup iluani attaveqaaqatigiinneq app'i JAMMER, Facebookimut assingusoq, atorlugu ingerlanneqartarpoq.

Najugaqartut inuunerisa naleqassusiat

Nuna tamakkerlugu periusissiaq – ”Hjemme længst mulig (sapiingisamik sivisunerpaamik angerlarsimaaffimmiinnissaq)”, sulisup ataatsip oqaluttuarivaa, taassuma taanna isornartoqartillugu. Corona pissutigalugu matooraanernut atatillugu taassuma misigisimavaa, innuttaasut timimut tunngasutigut ikorneqarnissamut, soorlu eqqiaanermut aamma niuerniarnermut taarsiullugu oqaloqateqarnissartik pisariaqartinnerusimagaat, aamma nalinginnaasumik inunnik allanik peqateqarnissartik amigaatigisimagaat. Taamaattumik allanngulerfimmiiittoqartoq sulisoq isumaqarpoq, aamma ataatsimut isigalugu innuttaasut namminneq inuunerup naleqassusianik qanoq nassuiaateqarnerisut aallunneqarnerusariaqartoq, aamma tamanna nammineq angerlarsimaaffimmi sapiingisamik sivisunerpaamik najugaqartariaqarnermik nassataqartariaqanngitsaq, kisianni inuunerup naleqassusianut pissutsit allat pingaaruteqarnerusinnaasut.

Najugaqartut inuunerisa naleqassusiat sumiiffimmi ataatsimi ima nassuiarneqarpoq:

Soorunami najugaqarfissatut neqeroorummi pitsaasumik pineqarnissaat, kisianni aamma inuiaqatigiinnut ilanngutitinneqarnissaat. Innarluutilinnut politikkitsinni, manna takkutingajalersumi, inooqataanikkut inuttut allatut pisinnaatitaaffeqarnissaasa pingaaruteqassusiat, kiisalu inuiaqatigiinnut ilanngutitinneqarnissaat isiginiartorujussuusimavarput. Assersuutigalugu suliffeqarsinnaagunik, taava suliffittaarsinnaanissaminnut ikiorneqassasut, kiisalu ulloq suliassa qarfiusoq iterfigisassa-gaat. Sulisinnaagunik taava immaqa ornittakkamiissinnaassapput, imaluunniit sannavimmiissinnaassallutik.

Najugaqartut inuunerisa naleqassusiat pillugu alla ima nassuiaavoq:

Immikkoortorta qarfimmi sulinitsinni pingasunik sukaqarpugut. Ataaseq suliassa qarfiup iluani suliqaarsinnaanermut tunngavoq. Tassani ilinniagaqarsimanerup qaffasissusia eqqarsaatiginngilara, kisianni sulisoqartugut aamma aqutsisoqartugut soq maaniinnertik pillugu ullut tamaasa paasisimannittunik. Taamaaliornermikkut innuttaasortatta sammisassaqartinneqarnissaannik, inuunerisa naleqassusiannik qaffasinnerulersitsisumik, isumaginnillutik. Imaassinnaavoq innuttaasoq nammineernerunissaminik, aamma erruinnermut pikkorinnerulernissaminik, qaqqaq kaajallallugu pisuttuarnissaminik, ilaalu ilanngullugit kissaateqartoq. Taava assigiinngissusermut tunngasumik aamma sukaqarpugut, tassa tamatta assigiinngitsuunitsinnik, aamma tamatuma nakooqutaaneramik paasinnermik, aamma innuttaasut uku inuunerminni allanit allaanerullutik misigisimanerannik paasinnermik imalimmik. Taamaattumik nakooqutitut isigalugu periuseqarfigisariaqarparput. Aamma sulisutta akornanni takusinnaavara, tamanna pillugu oqaloqatigigaangakkit taava tamarmik oqiliallattarput, pissutigerpiarlugu taakku tamarmik tunngaviusumik assigiinngitsuullutik misigisimagamik. Sukaq kingulleq tassaavoq ataatsimoorneq. Suliassat ataatsimoorullugit suliassaanerak upperivarput, aamma suliffeqarfiup iluani sutigut tamatigut taamaaliorpugut. Sammisassaqartitsinermut atugassanik aningaasaateqarpugut, sammisassaqartitsinissamut atugassanik qinnuteqartoqarsinnaalluni, aamma qinnuteqaatit taakku amerliartortillugit, arlaatigut immikkoortortat allat imaluunniit innuttaasut arlallit peqatigalugit, aningaasaliiffiqineqarnissarput ilimanarnerulersarpoq. Aqutsisoqatigiit akornanni ataatsimoorfeqarpugut, taamaaliornikkut immikkoortortani imminnut ikioqatigiittoqartarluni. Aamma sulisut akornanni taamaattoqarpugut. Tamannaavoq immaqa pingaarnarpaatut eqqumaffigisarput. Taanna ataatsimoorluni suliqaqatigiittarneq. Tamannaavormi innuttaasortatta ilaaffiginagu misigisimasaat. Bankornermik aaqqissuussinerugalarpata, grill'erinermik aaqqissuussinerugalarpata imaluunniit suugaluartumik aaqqissuussinerugalarpata.

Sammisartaqartitsisarnertit

Innarluutilinnut-sannaviit sumiiffinni arlalinni sammisartaqartitsinertut siammarsimasutut oqaatigineqarput. Tamatuma saniatigut sumiiffimmi ataatsimi peqatigiiffiit kajumissutsimik ingerlanneqartut, soorlu soraarninngorsimasut meeqqeriviup meerartaanik pisuttuaqateqarsinnaanerannik aaqqissuussisartut, suleqatigilluarneqarput.

Sammisartaqartitsisarnerni innuttaasut pisinnaasaasa qaffasissusiat, aamma eqqarsartaatsimikkut qanoq issusiat apeqqutaasartorujussuusut ataatsip nassuiaatigivaa:

Nukillaarsimasumik kørstolertuuteqarsinnaavutit, taamaattumillu sammisartaqartitsinerrup qaffasissusia tassaassaaq attuanninnerup malugineqarsinnaaneramik,

imaluunniit maluginiutitut sunniutilimmik perorsaasoq suliaqartoq, aamma kajumis-suseqalersinniarneqarnermikkut pingaarnertut unammilligassalinnik arlalinnik peqarpugut, taamaattumillu taakku inuunerisa imaqartinniarnerat ajor-nakusoortorujussuulluni. Taakku ilaannut niuerniarsinnaaneq ajor-nakusoortorujussuuvoq, taamaattumik tamanna namminermini taakkununnga sammisaqartitsineruvoq. Aamma siusinaartumik soraarnerussutisiaqalersimasut, arlaannut atatillugu ingerleriaqqinneq ajulersimasut, suliaqarnissamut kajumissuseqalersinnissaat ajornakusoortarpoq, taakkumi aningaasatigut iluaqutigivallaarneq ajorpaat. Kisianni anguniakkatta angisuut ilaat tassaavoq suliffeqarnissaq. Inuiaqatigiinnut anillalluni, misigalugulu naleqarluni, aamma tunniussaqluni. Tamanna sulisutigivarput. Aamma timimik sungiusaasunik- aamma pillorissaasunik qanimut suleqateqarpugut, taakku aggerlutik taakkununnga sammisaqartitsisarput. Aamma sammisassaqtitsinissamut periarfissalimmi, tassa tassaasinnaapput nalut-tartoqatigiinnut ilanngunnikkut, imaluunniit sungiusarnerit assigisaaluunniit. Taamaannippat qaammatit pingasukkaarlugit marlussoriarluta aamma suliassaqarfiup ilua tamakkerlugu ataatsimoorluta sammisaqatigiittarpugut.

Qanigisaasunik suleqateqarneq

Najugaqartunut qanigisaasunut attaveqarneq aamma attaveqateqartarneq najugaqarfissatut neqeroorummiit najugaqarfissatut neqeroorummut allamut, aamma najugaqartumiit najugaqartumut assigiinngillat. Najugaqartoq qanigisaminik ilaqutaqarnersoq, atassuteqarneq taanna qanoq ittuunersoq, aamma qanigisaasunik suleqateqarnissaq sulisunit salliutinneqarnersoq attaveqarnermut apeqqutaapput. Najugaqartut ilaat qanigisaminnut attaveqanngillat, najugaqartut allat attaveqarnermut tamatumunnga tapersorsorneqarnissaminnik pisariaqartitsipput, aamma ilaannut attaveqarneq nalinginnaasuvoq, aamma illugiinnit soqutigineqarluni. Pisuni amerlanerpaani qanigisaasut piumassuseqarnerullutik aamma najugaqartup pulaarnissaanut namminneq iliuseqarnerunissaat sulisunit kissaatiginartinneqarpoq.

Inassuteqaatit

- **Qanigisaasunik suleqateqarneq**

Misissuinermi takuneqarsinnaavoq, qanigisaasut ilaqtutamik ulloq unnuarlu najugaqarfissatut neqeroorummi najugaqartup ulluinnaanut, aamma inuuneranut qanoq peqataatiginersut assigiinngitsorujussuusoq. Najugaqartut ilaat illoqarfimmi najukkaminni qanigisaqartut, allat ilaqtutamik najugaannit ungasissorujussuarmi najugaqarput. Ulloq unnuaru najugaqarfissatut neqeroorutini amerlanerpaani sulisut najugaqartut ilaqaannut sa-paatip akunnikkaartumik sianernissaannut ikiuuttarput, aamma najugaqartut amerlasuut namminneq oqarasuaatitik angallattakkat atorlugit ilaqtutaminnut akulikinnerusumik attaveqarsinnaasarput. Misissuinermi assersuutissaqarpoq, ajornartorsiutit aamma pisut aalajangersimasut aqqiiviginiarlugit sulisut qanigisaasunut attaveqartartut, kisianni aamma assersuutissaqarpoq ulloq unnuarlu najugaqarfissatut neqeroorutip aamma qanigisaasut akornanni attaveqatigiinneq annikinnerpaaffissaminiittoq. Inassuteqaatigivarput, qanoq iliorluni qanigisaasunik suleqateqarnerup annertunerulersinneqarsinnaanera ulloq unnuarlu najugaqarfissatut neqeroorutit tamarmik eqqarsaatigissagaat. Suliassaq oqitsuinnaanavi-anngilaq, kisianni najugaqartut ilaqtutaminnut attaveqarnerulernerisa aamma pitsaanerusu-mik attaveqarnerisa najugaqartut amerlasuut inuunerisa naleqassusiannut qaffassaataas-saaq. Ulloq unnuarlu najugaqarfissatut neqeroorutit ilaat persuarsioranngitsumik nereqatigiinnissamut ilaqaataasunik illoqarfimmiittunik qaaqquillutik pitsaasunik misi-gisaqarsimapput, taamaalilluni nalliuttut aamma inuuissiorut kisimik qanigisaasut ulloq un-nuarlu najugaqarfissatut neqeroorummut aggernissaannut pissutissaqalersitsinatik. Aamma imaassinnaavoq, najugaqartut ilaat qanigisaminnut oqarasuaatikkut sianernermut taarsi-ullugu video atorlugu ikiorneqarlutik sianernissartik iluaqutigisinnaagaat. Sumiiffinni amer-lasuuni qanigisaasunik suleqateqarnerup sukannernerusumik eqqumaffigineqalersinneqar-nissaa sulisunit immaqa iluaqutigineqarsinnaavoq, tamannalu najugaqartunik sullissineq assigalugu perorsaaniikkut suliassaavoq.

- **Najugaqartut peqatigalugit sammisaqartitsisarnerit**

Ulloq unnuarlu najugaqarfissatut neqeroorutini najugallit misissuinermit peqataasut assigi-inngitsunik pisariaqartitsillutillu sammisaqarsinnaanerat qaffasissuseqarpoq, tamannalu ulloq unnuarlu najugaqarfissatut neqeroorutit ilaanni sammisassatut periarfissat assigiinn-gitsut suut neqeroorutigineqarneranni takuneqarsinnaavoq. Ulloq unnuarlu najugaqarfis-satut neqeroorutit ilaanni sammisaqartitsinissamut neqeroorutit soorlulusooq sulisut pisari-aqartitaat nukissaqassusiallu annerusumik aallaavigalugit pisartut takuneqarsinnaasoq. Ulloq unnuarlu najugaqarfissatut neqeroorutit ilaanni sammisassaqartitsinermut periarfissat amerlapput, ulloq unnuarlu najugaqarfissatut neqeroorutini allani killilimmik neqerooruteqar-lunilu ineriartortitsinissamut aamma ulluinnaap imaqarnissaanut taarsiullugu eqqissima-soqarnissaa salliutinneqarluni. Ulluinnarni ingerlariaatsinut aamma sammisassaqartitsiner-nut tunngatillugu perorsaaniikkut eqqarsaatiginnittarnerup qaffasissusia ulloq unnuarlu naju-gaqarfissatut neqeroorummiit ulloq unnuarlu najugaqarfissatut neqeroorummut allamut al-lanngorartorujussuuvoq. Inassuteqaatigivarput, ulloq unnuarlu najugaqarfissatut neqer-oorutini tamani sammisassaqartitsisarnerit, najugaqartunut peqataaffigisassatut neqerooru-tigineqartartut, perorsaaniikkut sulinermit ilanngullugit isumaliutigineqartassasut – ulluin-narni angerlarsimaffimmut aamma angerlarsimaffiup ingerlanneqarneranut atasumik

sammisassaqartitsisarnerit, aamma sammisassaqartitsisarnerit allat najugaqartut ineriartortuarnissannut, aamma inuunermik naleqassusianik misiginissaannut tapertaasinnaasut eqqarsaatigalugit. Sammisartaqartitsisarnerup qaffasissusia aamma imarisaa, ulloq unnuarlu najugaqarfissatut neqeroorutip aalajangersimasumik nalunaarusiortarneranut ilaatinneqarsinnaavoq, suliassaqarfiup tamatuma annertusisamik sammineqarneratut, perorsaanermut tunngasutigut ingerlaavartumik eqqarsaatiginninnermut ilaasutut ilusilerlugu. Ulloq unnuarlu najugaqarfissatut neqeroorutit ilaanni siunnerfilikkamik pinngortitami sammisartaqartitsisarnerit perorsaanikkut sulinerup ilaatut pingaarutilittut atornerqarput. Tamanna pinngortitap pingaarutilittut peqqinnissamut tunngatillugu kalaallinit ineriartortinneqarsimasumut 'Peqqis-suserput'-mut (Larsen og Olesen, 2022) ilaatinneqartumut, kiisalu Kalaallit Nunaanni inuunermik naleqassusia pillugu, pinngortitaq inuiaqatigiinnut amerlasuunut pingaarutilimmik inis-simatinneqarluni (Steenholdt, 2022) ilisimatusarnermut tulluarpoq. Tamatuma ulloq unnuarlu najugaqarfissatut neqeroorutini tamani ilanngullugu eqqarsaatigineqarnissaa inas-suteqaatigivarput.

- **Kommunit aamma ulloq unnuarlu najugaqarfissatut neqeroorutit Namminersorlutik Oqartussanit ingerlanneqartut akornanni suleqatigiinneq**

Kommunip ingerlatsiviisa aamma Namminersorlutik Oqartussat akornanni suleqatigiinnerup ajornakusoornera ulloq unnuarlu najugaqarfissatut neqeroorutinit arlalinnit oqaluttuarineqarpoq. Najugaqartut ulloq unnuarlu najugaqarfissatut neqeroorummut nuunnissaannik, sumiiffimmi inissatigut atortulersuutit atornissaannut, tapersorsorneqarnissap eqqortup il.il pinissaannut pinngitsoortitsinerit pillugit misissuinermi arlalinnik assersuutissaqarpoq, taak-kununnga akisussaaffiit ingerlatsivinni assigiinngitsuniinnerat pissutigalugu. Najugaqartoq, sumiiffimmi ulloq unnuarlu najugaqarfissatut neqeroorutip inissisimaffigisaani najugalik, inuiaqatigiit akornanniilersimagaangat najugaqarfissatut neqeroorutip naleqqukkunnaarsimanagera, imaluunniit kommuni aggerfigisaq nunap ilaani allamiinnera pissutigalugu taassuma sumiiffimmut nutaamut nuunnissaanik pinngitsaalineqartarnera naammaginangilaq. Kommunit aamma Namminersorlutik Oqartussat akornanni akisussaaffiit agguataarsimanagerat, aamma najugaqartut tunngaviusumik pisinnaatitaaffii pillugit sulisut pitsaanagerusumik paasitinneqartariaqarput. Tamanna Namminersorlutik Oqartussat aamma kommunit akornanni aallunneqarnerusariaqarpoq, aalajangiinerni innuttaasup qitiutinneqarnissaa salliutinneqarluni. Tamanna tamatigut pingaaruteqarpoq, kisianni ikaarsaarnerni sakkortuuni, ineqartut inuunerminni killiffimminnit allamut ikaarsaariarneranni tamanna immikkut pingaaruteqarpoq.

- **Najugaqartut oqartussaaqataanerit**

Najugaqartut ulluinnarni assigiinngitsut pillugit qanoq aalajangeeqataasinnaatitaatiginerat, aamma najugaqartut oqartussaaqataalersinneqarnerat qanoq aaqqissuussaatisumik pinnersoq assigiinngitsorujussuavoq. Inasuteqaatigivarput, ulloq unnuarlu najugaqarfissatut neqeroorutit tamarmik najugaqartut ulluinnarni oqartussaaqataanerisa- aamma ilaatinneqarnerisa qanoq annertunerulersinneqarsinnaanerit pillugu eqeersimaartumik aamma anngaaginnarfiunngitsumik isummerfiginnittassasut. Najugaqartut assersuutigalugu ulloq unnuarlu najugaqarfissatut neqeroorutini ulluinnarni atukkat pillugit ataatsimiinnernut peqataanissaminnut assigiimmik tunngavissaqanngillat, kisianni najugaqartut oqartussaaqataanerisa aallunneqarnerat perorsaanikkut sulinermi aalajangersimasunut isumaliutiginninnermut ilaatinneqartarnissaa pingaaruteqarpoq. Sumiiffinni amerlasuuni ulluinnarni aalajangeeqataasinnaanerup annertusineqarsinnaanerit ilutigitillugu aamma ulloq unnuarlu najugaqarfissatut neqeroorut najugaqartut angerlarsimaffiattut aallunneqassaaq, aamma toqqissisimanagermut tunngaviusalluni, najugaqartut ulluinnarni pisut pillugit, aamma

taamatut apeqqutit sammisallu allat pillugit oqaloqatiginninnissamik pisariaqartitsinerminni sulisunut tatiginnillutik oqaloqateqarsinnaasallutik.

- **Najugaqarfissatut neqeroorutit timitamikkut avatangiisii**

Misissuinermi takuneqarsinnaasutut, ulloq unnuarlu najugaqarfissatut neqeroorutit timitamikkut avatangiisii assigiinngitsorujussuupput. Ulloq unnuarlu najugaqarfissatut neqeroorutit ilaat ulloq unnuarlu najugaqarfissatut neqeroorutit nutaaliaasunik pitsaassuseqarlutik atortoqartut, ulloq unnuarlu najugaqarfissatut neqeroorutit ilaat ullutsinnut naleqqutinnigitsunik illutaqarlutillu atortulersuuteqarput, kiisalu tikikkuminaatsuniillutik, najugaqartut anilutik silaannarissarsinnaanerminnik periarfissaannik, aamma ulloq unnuarlu najugaqarfissatut neqeroorutit avataani misigisaqarnissaannik killilersuisuusunik. Ulloq unnuarlu najugaqarfissatut neqeroorutit amerlasuut paaqqutarinniffittut, inunnut innarluutilinnut naleqqutunik uffarfeqarlutillu iserfigineqarsinnaasutut sananeqarsimasut pingaartumik kommunip ataani najugaqarfissatut neqeroorutit ataasiarlutik imaluunniit arlaleriarlutik allanngortiterlugit sanaqqinneqarsimasuni, ilaqtariinnut illuni nalinginnaasuni inissisimasarput. Taakku amerlasuutigut najugaqartut angalaarsinnaanerisa qulakkeerneqarnissaannut, aamma sulisut sulinerminni, soorlu kivitsinerni aamma uffaasoqarnerani, toqqissimanartunik atugasaqarnissaannut naamaginaruuneq ajorput. Inassuteqaatigivarput, ulloq unnuarlu najugaqarfissatut neqeroorutit aamma kommunip najugaqarfissatut neqeroorutai tamarmik illup iluani aamma silataani, najugaqartut anisinnaanissaminnut periarfissaqarnissaat anguniarlugu, pitsanngorsaasoqarnissaannik pisariaqartitsisoqarnerisooq pillugu misissoqqissaarneqassasut, aamma nalilersorneqassasut.

Najoqputat

- Arnfjord, S., Jonsson, A. I. H., & Daverkosen, D. (2020). *HOLDNINGER TIL HANDICAP 2020 - En undersøgelse af befolkningens holdninger til personer med handicap i samfundet og på arbejdsmarkedet.*
- Australian Health Ministers' Advisory Council. (2017). *Aboriginal and Torres Strait Islander Health Performance Framework.*
- Cunningham, M., & Sena, P. K. (2013). *Study on the situation of indigenous persons with disabilities, with a particular focus on challenges faced with regard to the full enjoyment of human rights and inclusion in development.*
- Frandsen, M. G. (2022). *CIVILSAMFUND, INDDRAGELSE OG HANDICAPPOLITIK I GRØNLAND.*
- Gjertsen, H. (2019). Mental health among Sami people with intellectual disabilities. *International Journal of Circumpolar Health*, 78.
- Handicap. Status.* (2012).
- Knigge, M., & S., G. J. (2008). *Forvist til forsorg: Grønlændere med handicap nedsendt til Danmark.*
- Hastrup, Kirsten (2010): Topografiske infiltrationer- Udfordringer til en realistisk samfundsvidenskab. *Nordisk udkast*, 38 nr. 1/2 gu.
- Larsen, C. V. L. & Olesen, I. (2022). Sundhed og social omsorg, i: *Trap Grønland: Grønland.* (2022). (6. udgave ed.). Trap Danmark Gad.
from <https://www.niik.gl/om-niik/Vedtaegter>
- Inatsisartutlov nr. 1 af 29. maj 2017 om Handicaptalsmand, (2017).
<https://lovgivning.gl/lov?rid={FFE58690-9A67-40BC-A12D-76052F88F5D9}>
- Inatsisartutlov nr. 13 af 12. juni 2019 om støtte til personer med handicap, (2019).
<https://lovgivning.gl/lov?rid=%7B2698A112-7216-40DC-9405-E182888A5C8A%7D>
- Naalakkersuisut. (2021). *Døgninstitutionernes årsberetning 2020.*
- Naalakkersuisut. (2022). *Redegørelse for Grønlands efterlevelse af FN's Konvention om Rettigheder for Personer med Handicap.*
- Naalakkersuisut. (2023). *Døgninstitutionernes og Døgntilbuddenes Årsberetning 2022.*
- Naalakkersuisut. (2017). *PERSONER MED HANDICAP. STATISTISK OPGØRELSE OVER PERSONER MED VIDTGÅENDE HANDICAP.*
- Naalakkersuisut. (2020). *PERSONER MED VIDTGÅENDE HANDICAP. STATISTISK OPGØRELSE OVER PERSONER MED VIDTGÅENDE HANDICAP.*
- Niik. (2018). *VEDTÆGT for Nunatsinni Inuit Innarluutillit Kattuffiat.* www.niik.gl. Retrieved 11-07-23
- Nørtoft, K., Jensen, B, Sørensen, S., Jensen, E., Olsen, I., Arnfjord, S. & Rubin, S. (2023a). *Forhold omkring seksualitet og seksuelle overgreb på botilbud til mennesker med handicap.* Statens Institut for Folkesundhed, Syddansk Universitet.
- Nørtoft, K., Jensen, B, Sørensen, S., Jensen, E., Olsen, I., Arnfjord, S. & Rubin, S. (2023b). *Beboerperspektiver på botilbud til mennesker med handicap,* Statens Institut for Folkesundhed, Syddansk Universitet.
- Socialstyrelsen. *Bilag 5 - Etablering af Bokollektiv, Beskyttet boenhed, Dagcenter eller Beskyttet værksted.* https://socialstyrelsen.gl/2_handicap/vejledninger?sc_lang=da
- Steenholdt, N. C. (2022). Subjective well-being and the importance of nature in Greenland. *Arctic Anthropology*, Vol. 58, nr. 1, s. 66-79.

- Tilioq. (2019). *TILIOQ SØSÆTTER KAJAKKEN REJSERAPPORT KOMMUNE KUJALLEQ 2019*.
- United Nations. (2012). *Report of the Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights. Thematic study on the issue of violence against women and girls and disability*.
- United States Census Bureau. (2010). *The disability employment tabulation 2008-2010*.
<https://www2.census.gov/programs-surveys/demo/guidance/disability-employment-tabulation/disabilityemploymenttabulation2008-2010web-rev2013apr26.pdf>
- Velarde, M. C. R. (2015). *Indigenous Persons with Disabilities. Access to Training and Employment*.